

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและหลักการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของญาติผู้ตายใน การกระบวนการชันสูตรพลิกศพ

ในบทนี้จะทำการศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีและหลักการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ โดยเริ่มต้นศึกษาเกี่ยวกับการสอบสวน เพื่อทราบข้อเท็จจริง และนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ในกรณีการตายโดยผิดธรรมชาติส่วนหนึ่งของการสอบสวนคือการชันสูตรพลิกศพอันนำมาซึ่งพยานหลักฐานที่นำไปสู่การดำเนินคดีทางอาญา โดยการสอบสวนและการชันสูตรพลิกศพต้องเป็นไปตามหลักการตรวจสอบการตาย หลักการค้นหาคความจริง และหลักการตรวจสอบถ่วงดุล นอกจากนี้ยังต้องเป็นไปในทางคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายหรือญาติของผู้ตายด้วย

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสอบสวน

2.1.1 ความหมายและวัตถุประสงค์ของการสอบสวน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(11) บัญญัติว่า “การสอบสวน” หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

การสอบสวนเป็นไปเพื่อทราบข้อเท็จจริง และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้อง ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ และพิสูจน์ให้เห็นถึงความผิด¹ จึงสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการสอบสวน ได้แก่

- 1) เพื่อทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์เกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา
- 2) เพื่อรู้ตัวผู้กระทำความผิดและเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ
- 3) เพื่อพิสูจน์ความผิดที่กล่าวหา ซึ่งอาจจะไม่มีผู้ใดกระทำความผิดตามที่กล่าวหาก็ได้

¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131.

2.1.2 ผู้มีอำนาจและเขตอำนาจในการสอบสวน

ผู้มีอำนาจในการสอบสวนในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน²

ในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ให้ข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตนหรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน³

หลักการพิจารณาว่าผู้ใดควรเป็นพนักงานสอบสวน

ในกรณีดังต่อไปนี้⁴

- 1) เป็นการไม่แน่ว่าการกระทำผิดอาญาได้กระทำในท้องที่ใดในระหว่างหลายท้องที่
- 2) เมื่อความผิดสิ่งหนึ่งกระทำในท้องที่หนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งในอีกท้องที่หนึ่ง
- 3) เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่องกันในท้องที่ต่างๆเกินกว่าท้องที่หนึ่งขึ้นไป
- 4) เมื่อเป็นความผิดซึ่งมีหลายการกระทำในท้องที่ต่างๆกัน
- 5) เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้ต้องหากำลังเดินทาง
- 6) เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้เสียหายกำลังเดินทาง

พนักงานสอบสวนในท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้ ในกรณีข้างต้น พนักงานสอบสวนผู้ต่อไปนี้เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน

(ก) ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว คือพนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่จับได้อยู่ในเขตอำนาจ

(ข) ถ้าจับผู้ต้องหาไม่ได้ คือพนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่พบการกระทำผิดก่อนอยู่ในเขตอำนาจ

ถ้าความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย ให้อธิบดีกรมอัยการหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบ หรือจะมอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานสอบสวนคนใดก็ได้⁵

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคหนึ่ง.

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคสอง.

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19.

⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20.

ในกรณีที่ไม่แน่ใจว่าพนักงานสอบสวนคนใดในจังหวัดเดียวกันควรเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ให้ข้าหลวงประจำจังหวัดนั้นมียอำนาจชี้ขาด แต่ในจังหวัดพระนคร และธนบุรี ให้ผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่รองอธิบดีกรมตำรวจขึ้นไปเป็นผู้ชี้ขาด ส่วนในกรณีที่ไม่แน่ใจว่าพนักงานสอบสวนคนใดในระหว่างหลายจังหวัด ควรเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบให้อธิบดีกรมอัยการหรือผู้ทำการแทนเป็นผู้ชี้ขาด⁶

เขตอำนาจในการสอบสวนในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน⁷

ในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตนหรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน⁸

ภายใต้บังคับบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19, 20 และ 21 ความผิดอาญาได้เกิดในเขตอำนาจพนักงานสอบสวนคนใด โดยปกติให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนผู้นั้นเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนความผิดนั้นๆ เพื่อดำเนินคดี เว้นแต่เมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความสะดวก จึงให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ หรือถูกจับเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการสอบสวน และในเขตท้องที่ใดที่มีพนักงานสอบสวนหลายคน การดำเนินการสอบสวนให้อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนผู้เป็นหัวหน้าในท้องที่นั้นหรือผู้รักษาการแทน⁹

2.1.3 วิธีการและขั้นตอนการสอบสวน

การรวบรวมพยานหลักฐานได้แก่ พยานบุคคล พยานวัตถุ พยานเอกสาร และร่องรอย ความสัมพันธ์ของพยานบุคคล พยานวัตถุ และพยานเอกสาร ก่อนที่จะทำการรวบรวมพยานหลักฐาน ต้องมีการเลือกสรรพยานหลักฐานที่จะเป็นผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของการสอบสวน และกระบวนการเลือกสรรพยานหลักฐานดังกล่าว คือ การสืบสวนเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิด เมื่อแสวงหาพบข้อเท็จจริงและหลักฐานแล้วจึงมีการเลือกสรรหลักฐานและรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าวตามกระบวนการสอบสวน หลักฐานดังกล่าวจึงแปลงสภาพมาเป็นพยานหลักฐาน¹⁰

เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมหลักฐานให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดังต่อไปนี้

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 21.

⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคหนึ่ง.

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคสอง.

⁹ เอก อังสนานนท์. (2550). *การสืบสวนและสอบสวน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 30.

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132.

- 1) ตรวจสอบผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจสอบผู้ต้องหา หรือตรวจสอบสิ่งของ หรือที่ทางที่ใช้เป็นพยานหลักฐานได้
 - 2) เพื่อค้นพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้
 - 3) หมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้
 - 4) ยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบหรือสิ่งของดังกล่าวไว้ในมาตรา 132 (2) และ (3)
- การดำเนินการทั้งหลายตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แก่ การจับ ขัง จำคุก ค้น ปลดปล่อยชั่วคราว

2.1.4 การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ

การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ (Crime Scene Search) หมายถึงการตรวจวิเคราะห์สถานที่ที่เป็นจุดเริ่มแรกของการกระทำความผิดทั้งหลาย รวมทั้งบริเวณที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำผิดนั้นๆ ด้วย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆที่จะเป็นประโยชน์ในการติดตามตัวคนร้ายและพิสูจน์การกระทำความผิด¹¹ ผู้ที่ไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุจำเป็นต้องตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุด้วยความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ทราบเบื้องต้นว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด กระทำอย่างไร ด้วยวิธีการใด วันเวลาที่เกิดเหตุ และมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการกระทำผิดอย่างไร

ตามหลักการแล้วไม่มีอาชญากรรมใดที่กระทำได้โดยสมบูรณ์โดยไม่ทิ้งร่องรอยใดๆไว้ในสถานที่เกิดเหตุ ดังนั้นถ้าผู้ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุได้ทำการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุอย่างมีระเบียบแบบแผน ขึ้นตอน จะทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากพยานวัตถุต่างๆในสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จสามารถคลี่คลายคดีนั้นๆได้

หลักการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ สรุปการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ได้ดังนี้

- 1) เมื่อได้รับแจ้งเหตุต้องรีบไปยังสถานที่เกิดเหตุให้เร็วที่สุด เพราะการไปสถานที่เกิดเหตุอย่างรวดเร็วจะก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ โดยอาจสามารถระงับเหตุได้ทันทั่วทั้งที่ และช่วยเหลือผู้บาดเจ็บได้ก่อนที่เหตุการณ์จะลุกลามทำให้เกิดความเสียหายร้ายแรง เช่น การไประงับเหตุที่ทะเลาะวิวาทกันก่อนที่จะเกิดการทำร้ายร่างกายจนถึงขั้นเสียชีวิต เป็นต้น หรือคนร้ายอาจยังอยู่ในสถานที่เกิดเหตุและสามารถจับกุมตัวได้ หรือสามารถป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุให้อยู่ในสภาพเดิมได้มากที่สุดซึ่งถือเป็นหัวใจของการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ เพื่อนำไปสู่การคลี่คลายคดีโดยใช้พยานหลักฐานเป็นสำคัญ ยิ่งไปถึงสถานที่เกิดเหตุได้เร็วเท่าไรก็ยิ่งเป็นการป้องกันการเสียหายของพยานหลักฐานได้มากเท่านั้น

¹¹ อรรถพล แซ่มสุวรรณวงศ์. (2551). *นิติวิทยาศาสตร์ 1 เพื่อการสอบสวน (สืบสวนสอบสวน-การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ-การเก็บวัตถุพยาน-การถ่ายภาพ)* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: จี.บี.พี.เซ็นเตอร์. หน้า 55.

2) พิจารณาทุกสิ่งทุกอย่างในสถานที่เกิดเหตุว่าเป็นพยานวัตถุ และให้ความสำคัญในการป้องกันสถานที่เกิดเหตุให้มาก ในกรณีที่เกิดเหตุให้เข้าหน้าอื่น ๆ จำเป็นต้องเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุก่อนที่ผู้ชำนาญด้านการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุจะมาถึง จะต้องยึดหลักปฏิบัติคือ ไม่เพิ่มและไม่ทำลายพยานวัตถุในที่เกิดเหตุ โดยผู้เข้าไปในสถานที่เกิดเหตุจะต้องไม่แตะต้องเคลื่อนย้ายสิ่งใดในสถานที่เกิดเหตุ เช่น การล้างมือในห้องน้ำ การทดลองป็นหน้าต่างจำลองแบบการเข้า-ออกของคนร้าย เพราะจะเป็นการเพิ่มรอยลายนิ้วมือของตัวเองและทำลายรอยลายนิ้วมือของคนร้ายด้วย เป็นต้น

3) เมื่อไปถึงที่เกิดเหตุแล้วต้องกันบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องให้ออกจากบริเวณที่เกิดเหตุแล้วจึงเริ่มลงมือตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุด้วยความละเอียดถี่ถ้วน เพราะการป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุให้อยู่ในสภาพเดิมมากที่สุด ถือว่าเป็นหัวใจของการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเพื่อนำไปสู่การคลี่คลายคดีในที่สุด

4) ทำแผนที่สังเขป และถ่ายรูปสิ่งต่างๆในที่เกิดเหตุ การถ่ายรูปไว้จะช่วยในการพิจารณาในภายหลังได้อีกในกรณีที่เรามองข้ามบางสิ่งบางอย่างไป

5) การบันทึกสภาพของสถานที่เกิดเหตุ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะสภาพสถานที่เกิดเหตุนั้นถือว่าเป็นพยานวัตถุชนิดหนึ่ง สามารถใช้การพิสูจน์ข้อเท็จจริงทางคดีได้ แต่เนื่องจากสถานที่เกิดเหตุมีโอกาสจะถูกเปลี่ยนแปลงสภาพได้ตลอดเวลา ฉะนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องทำการบันทึกไว้อย่างละเอียดสมบูรณ์ครบถ้วนทุกประการ ถึงแม้ว่าคดีจะยังจับตัวคนร้ายยังไม่ได้ แต่รายละเอียดคดีจะปรากฏอยู่ในบันทึกตลอดเวลาสามารถถูกนำไปใช้ได้ตลอดไปจนกว่าจะสิ้นอายุความ

โดยการบันทึกสภาพสถานที่เกิดเหตุปกติทำได้ 3 วิธี ได้แก่ วิธีแรกคือ การจดบันทึกเป็นวิธีที่สะดวก ประหยัด และรวดเร็ว ได้แก่ วิธีการจดเป็นตัวอักษรลงไปในสมุดบันทึก เพราะสามารถทำได้รวดเร็วแม้มีข้อผิดพลาดขาดตกบกพร่องเกิดขึ้นก็สามารถแก้ไขทันทีได้ สิ่งที่เหมาะสมจะได้รับการบันทึกลงไปนั้น ได้แก่ สภาพที่ผู้ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุสัมผัสได้ทั้ง 5 ของตัวเอง ได้แก่ ประสาทตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัส วิธีที่สองคือ การถ่ายภาพ การถ่ายภาพสถานที่เกิดเหตุมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเพิ่มความละเอียดของการบันทึกสภาพสถานที่เกิดเหตุอีกชั้นหนึ่ง เราจะเห็นข้อเด่นของภาพถ่ายโดยชัดเจนกรณีของรูปร่างหน้าตาของบุคคล ถ้าหากไม่มีภาพถ่ายลำพังใช้แต่การบรรยายตัวอักษรคนที่อ่านข้อความก็ยากที่จะยืนยันว่าเป็นการกล่าวถึงใคร แต่ถ้าส่งรูปถ่ายหนึ่งใบ ผู้ดูจะบอกได้ทันทีว่าเป็นใบหน้าของศพ หรือพยาน หรือคนร้ายใช่ผู้ที่ตนรู้จักหรือไม่ และวิธีที่สามคือ การทำแผนที่และแผนผัง เมื่อมีการจดบันทึกมีปัญหาเรื่องรายละเอียดและภาพถ่ายช่วยในเรื่องดังกล่าวได้ดี แต่สร้างปัญหาใหม่ในเรื่องความละเอียดมากเกินไปและอาจมีการบิดเบือนได้ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาก็ต้องใช้วิธีการนำแผนที่ แผนผังเข้ามาสนับสนุน เพราะแผนที่ แผนผังจะ

ช่วยลดปัญหาเรื่องความละเอียดของภาพถ่ายลงด้วยการนำเอาเฉพาะสิ่งที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับคดีเท่านั้นมาบรรจุในแผนที่ ส่วนปัญหาเรื่องความลึกก็สามารถแสดงเอาไว้ในแผนที่และแผนผังในลักษณะ 3 มิติได้ด้วย¹²

6) การค้นหาร่องรอยและพยานหลักฐาน ต้องทำการเก็บให้ถูกต้องตามหลักกฎหมายหรือตามหลักวิทยาศาสตร์ เพื่อป้องกันการผิดพลาด และสามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานในชั้นพิจารณาของศาลได้ หรือสามารถส่งไปตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ โดยวัตถุที่ส่งไปตรวจไม่เสียหาย

7) ในขณะที่ทำการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ควรสอบถามว่ามีผู้ใดเข้าไปในที่เกิดเหตุหรือไม่ มีการเคลื่อนย้ายสิ่งของใดหรือไม่ และถ้าพบบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ให้รีบซักถามหรือสอบสวนทันที

8) ในคดีสำคัญ ถ้าเห็นว่าการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุอาจไม่ละเอียดเพียงพอ หรือต้องให้ผู้เชี่ยวชาญมาร่วมตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุด้วย ก็ให้ป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุให้คงสภาพเดิมมากที่สุด เพื่อประโยชน์ในการตรวจในคราวต่อไป

9) ในกรณีพบผู้บาดเจ็บในสถานที่เกิดเหตุ ให้ทำการปฐมพยาบาลแล้วรีบนำตัวส่งโรงพยาบาลเป็นอันดับแรก ในการนำส่งผู้บาดเจ็บควรมีเจ้าหน้าที่ตำรวจไปด้วยทุกครั้งเพราะผู้บาดเจ็บอาจพูดอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดีได้ หากพบศพห้ามเคลื่อนย้ายจนกว่าจะได้รับการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมาย

10) ระมัดระวังและการป้องกันตนเองของเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปภายในสถานที่เกิดเหตุทั้งจากเชื้อโรคและอุบัติเหตุต่างๆ

11) จัดทำรายงานและการป้องกันตนเองของเจ้าหน้าที่ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งรูปแบบของการเขียนรายงานการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุในแต่ละหน่วยงานอาจมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามในตัวรายงานนั้นควรประกอบด้วยรายละเอียดที่สำคัญของคดีอันได้แก่ เลขคดี หรือเลขที่รายงาน ควรมีข้อความตอนท้ายแสดงถึง “รายงานนี้มีผลเฉพาะกับรายละเอียดที่ปรากฏเท่านั้นและต้องไม่ถูกทำสำเนาเฉพาะบางส่วน ยกเว้นทำทั้งฉบับ ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจาก...” และอักษรที่ใช้ในรายงานควรเป็นตัวอักษรที่อ่านง่าย นิยมใช้กันทั่วไป และมีขนาดพอเหมาะ

12) หากจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นร่วมตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุด้วย เช่น แพทย์นิติเวช และผู้เชี่ยวชาญการตรวจพิสูจน์ในห้องปฏิบัติการ และต้องประสานงานโดยเร็วโดยระหว่างรอเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ สิ่งที่เจ้าหน้าที่ชุดแรกควรปฏิบัติคือ

¹² เอก อังสนานนท์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 9. หน้า 34.

(1) บันทึกชื่อของพยานและบุคคลอื่นๆที่เข้า-ออกสถานที่เกิดเหตุ เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการแยกรอยลายนิ้วมือแฝงและพยานวัตถุอื่นของผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องในคดีออก

(2) บันทึกข้อมูลของบุคคลที่อยู่ในสถานที่เกิดเหตุเมื่อเจ้าหน้าที่ไปถึงกรณีนี้จะมีประโยชน์มากเมื่อเหตุเพิ่งเกิด เพราะบุคคลที่อยู่ในขณะนั้นน่าจะเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

(3) หาข้อเท็จจริงเบื้องต้นที่เกิดขึ้น ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ชำนาญการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุวางแผนการปฏิบัติงานในขั้นต่อไปได้

(4) แยกตัวผู้ต้องสงสัยออกจากพยาน เพื่อมิให้เกิดการพูดคุยชักจูงกันซึ่งอาจทำให้รู้คดีเปลี่ยนแปลงไปในภายหลังได้

(5) แนะนำพยาน ไม่ให้ถกเถียงพูดคุยถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อป้องกันการเบี่ยงเบนรูปคดี ถ้าเป็นไปได้ควรแยกพยานออกจากกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานบุคคล

(6) เจ้าหน้าที่ไม่ควรพูดคุยหรือถกเถียงถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับพยาน

(7) เจ้าหน้าที่ควรฟังคำบอกเล่าของพยานอย่างตั้งใจ โดยไม่แทรกแซงความคิดเห็นใดๆ เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลจากพยานแต่ละคนให้ได้มากและรวดเร็วที่สุด

(8) ป้องกันพยานวัตถุจากการถูกทำลาย เช่น จากดินฟ้าอากาศ และจากฝูงชนที่มามุงดูเหตุการณ์ เป็นต้น

การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุจำเป็นต้องกระทำเป็นลำดับขั้นตอนเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากพยานหลักฐานต่างๆในที่เกิดเหตุได้อย่างเต็มที่ การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุอย่างไม่มีระบบจะทำให้พยานหลักฐานต่างเสียหายและกระทบโดยตรงต่อความสำเร็จในการคลี่คลายคดีถึงกับมีคำกล่าวที่ว่า “ถ้าคดีที่ส่งฟ้องแล้วหลุดในชั้นศาล ครั้งหนึ่งของความล้มเหลวมาจากการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุที่ไม่ดี”

การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุตามกฎหมายนั้นได้กำหนดขั้นตอน ตามประมวลระเบียบกรมตำรวจ ภาค 1 ระเบียบกรมตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 2 การสืบสวนสอบสวน บทที่ 2 การสืบสวนและตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ข้อ 10.2.2 โดยมีขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

1) เจ้าหน้าที่ตำรวจกองพิสูจน์หลักฐานหรือกองกำกับการเขตหรือวิทยาการจังหวัดคนแรกที่เข้าไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุต้องพิจารณาสถานที่เกิดเหตุว่ามีเหตุเกิดขึ้นอย่างไร และมีร่องรอยวัตถุพยานอะไรบ้าง วางแผนการปฏิบัติงานเข้าตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุและกำหนดทางเดินของเจ้าหน้าที่ชุดต่างๆ โดยขอทราบข้อมูลเบื้องต้นจากพนักงานสอบสวน

2) บันทึกสถานที่เกิดเหตุ ทำแผนที่ และถ่ายภาพ โดยใช้กล้องถ่ายรูปหรือวีดิทัศน์ ทำการเก็บภาพเหตุการณ์ ลักษณะสถานที่บริเวณโดยรอบและสิ่งต่างๆ รวมทั้งภาพผู้เสียชีวิตในมุมต่างๆ และภาพร่างกายส่วนต่างๆ ที่สำคัญ

3) ค้นหาและตรวจเก็บร่องรอยวัตถุพยานต่างๆ ตามหลักวิชาการ เช่น เก็บลายนิ้วมือ แฝงตามวัตถุต่างๆ เช่น มิด ปิ่น ไชควง ค้อน หรืออุปกรณ์ที่อาจใช้ในการฆาตกรรม รวมทั้งตรวจเก็บวัตถุพยานอื่นๆที่เกี่ยวข้องในคดี เช่น คราบโลหิต เส้นผม เส้นขน เส้นใย หัวกระสุน และปลอกกระสุน เป็นต้น โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับศพ จัดเก็บหลักฐานใส่หีบห่อพร้อมระบุรายละเอียดและหมายเลข โดยทำบันทึกรับ-ส่งมอบพนักงานสอบสวนไปดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องและส่งกองพิสูจน์หลักฐานหรือกองกำกับการวิทยาการเขตหรือวิทยาการจังหวัดแล้วแต่กรณี เพื่อทำการตรวจพิสูจน์ต่อไป

4) เมื่อขั้นตอนทั้งหมดเสร็จสิ้นแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นใดจึงสามารถเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุได้

ชนิดของพยานวัตถุที่พบในสถานที่เกิดเหตุ โดยพยานวัตถุที่พบในสถานที่เกิดเหตุสามารถให้คำจำกัดความที่เหมาะสมและครอบคลุมในทุกกรณีได้เป็น 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) พยานวัตถุไม่ถาวร (Transient evidence) เป็นพยานวัตถุที่มีลักษณะไม่คงทน ง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงหรือสูญหาย ตัวอย่างของพยานวัตถุประเภทนี้ ได้แก่ กลิ่น อุณหภูมิ รอยพิมพ์ และรอยประทับ เป็นต้น โดยปกติแล้วผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบพยานวัตถุประเภทนี้มักจะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจชุดแรกที่ไปถึงสถานที่เกิดเหตุ หรือพยานคนแรกที่อยู่ในสถานที่เกิดเหตุซึ่งเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะต้องรีบบันทึกสภาพของพยานวัตถุที่พบโดยเร็วที่สุด การบันทึกอาจกระทำโดยวิธีจดบันทึกแล้วให้เจ้าหน้าที่คนอื่นที่อยู่ในสถานที่เกิดเหตุช่วยรับรอง หรือใช้วิธีการถ่ายภาพหรือบันทึกด้วยกล้องวิดีโอ หรือวิธีอื่นที่สามารถเก็บรักษาพยานวัตถุประเภทนี้ก่อนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือสูญหาย

2) พยานวัตถุที่เป็นรูปแบบ (Pattern Evidence) พยานวัตถุที่เป็นรูปแบบมักเกิดขึ้นจากการสัมผัสกันโดยตรงระหว่างคนกับวัตถุ หรือวัตถุกับวัตถุ พยานวัตถุประเภทนี้ ได้แก่ รอยพิมพ์ รอยประทับ รอยตำหนิ และรอยแตก เป็นต้น พยานวัตถุที่เป็นรูปแบบมักจะไม่ค่อยได้รับความสนใจและไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพของพยานวัตถุนั้น เนื่องจากถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ และเกรงว่าจะไม่ได้รับความเชื่อถือในชั้นศาล ความจริงแล้วพยานวัตถุที่เป็นรูปแบบซึ่งพบในสถานที่เกิดเหตุเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปะติดปะต่อเรื่องราวเหตุการณ์ในคดี บ่อยครั้งก็นำมาใช้ในการยืนยันหรือหักล้างคำให้การของผู้ต้องสงสัย หรือใช้พิสูจน์ความเกี่ยวข้องของบุคคลหรือวัตถุกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือแม้กระทั่งใช้ในการเปิดประเด็นการสอบสวนใหม่ การนำพยานวัตถุเหล่านี้มาใช้เพื่อวิเคราะห์สถานที่เกิดเหตุจะต้องกระทำอย่างมีระบบ และจำเป็นต้องใช้การสังเกตอย่างถ่วงถ่วงด้วย

3) พยานวัตถุตามสภาพ (Conditional Evidence) เป็นพยานวัตถุที่พบได้ทั่วไปในสถานที่เกิดเหตุ เป็นผลจากเหตุการณ์หรือการกระทำที่เกิดขึ้น ซึ่งถ้าหากไม่มีการบันทึกและเก็บรวบรวมอย่างรอบคอบอาจเปลี่ยนแปลงหรือสูญหายได้ง่าย พยานวัตถุตามสภาพนี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงบ่งบอกถึงสภาพการณ์ของที่เกิดเหตุ ตัวอย่างพยานหลักฐานประเภทนี้ ได้แก่ แสงไฟ คิวไฟ ตำแหน่ง ยานพาหนะ และศพ เป็นต้น

4) พยานวัตถุที่สามารถถ่ายถอดหรือโยกย้าย (Transfer Evidence) เป็นพยานวัตถุที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสกันระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับวัตถุ หรือวัตถุกับวัตถุ และตกลงในสถานที่เกิดเหตุ พยานวัตถุประเภทนี้มีวิธีจำแนกที่แตกต่างได้หลายวิธี แต่ก็ไม่มีวิธีจำแนกใดที่สมบูรณ์แบบที่สุดเนื่องจากไม่มีวิธีใดที่สามารถแยกความแตกต่างได้อย่างชัดเจน

บทบาทของพนักงานสอบสวนในสถานที่เกิดเหตุ โดยพนักงานสอบสวนมีอำนาจและหน้าที่ภายใต้กฎหมายหลายประการที่เกี่ยวข้องกับนิติวิทยาศาสตร์ ดังต่อไปนี้

(1) เป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด

(2) ตรวจสอบตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจสอบผู้ต้องหา หรือตรวจสอบสิ่งของหรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ทำภาพถ่าย แผนที่ ภาพวาดจำลอง พิมพ์ลายนิ้วมือลายมือหรือลายเท้า และบันทึกรายละเอียดทั้งหลายที่จะกระทำให้คดีแจ่มกระจ่างขึ้น

(3) ค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

(4) ส่งประเด็นสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่มา

(5) ในกรณีที่ทำให้พนักงานอื่นเป็นผู้สอบสวนคดีเกี่ยวกันนั้น จะต้องนำบันทึกและเอกสารที่ได้มารวมเข้าสำนวนไว้ และเอกสารที่ยื่นเป็นพยานให้รวมเข้าสำนวน ถ้าเป็นสิ่งของอย่างอื่นให้ทำบัญชีรายละเอียดรวมเข้าสำนวนไว้

(6) เมื่อมีคดีอาญาเกิดขึ้นจำเป็นจะต้องทำการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ให้พนักงานสอบสวนทำการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเอง เว้นแต่คดีสำคัญซึ่งพนักงานสอบสวนเห็นว่ามิร่องรอยหรือหลักฐานซึ่งต้องใช้เครื่องมือทางวิทยาการ และจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่กองพิสูจน์หลักฐานหรือกองกำกับการวิทยาการเขตหรือวิทยาการจังหวัด ก็ให้พนักงานสอบสวนแจ้งกองพิสูจน์หลักฐานหรือกองกำกับการวิทยาการเขตหรือวิทยาการจังหวัดในพื้นที่แล้วแต่กรณี เพื่อจัดเจ้าหน้าที่ไปทำการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุร่วมกับพนักงานสอบสวน

(7) ชั้นสูตรพลิกศพเมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดตายโดยผิดธรรมชาติหรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน เว้นแต่ตายโดยการประหารชีวิตตามกฎหมาย ทั้งนี้กฎหมายระบุให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่พบศพร่วมกับอนามัยจังหวัด แพทย์ประจำสถานีอนามัย หรือแพทย์ประจำโรงพยาบาล เป็นผู้ชั้นสูตรพลิกศพ โดยเร็วและให้ทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชั้นสูตรไว้

ดังนั้นจากกฎหมายและระเบียบดังกล่าวจะเห็นว่า พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุและชั้นสูตรพลิกศพในสถานที่เกิดเหตุ รวบรวมพยานหลักฐานที่ได้จากสถานที่เกิดเหตุ จากพยานบุคคลและจากการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจมาสรุปเป็นสำนวนในการส่งฟ้องต่อพนักงานอัยการต่อไป

เจ้าหน้าที่มีบทบาทในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ดังต่อไปนี้

- 1) ติดต่อประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในคดี
- 2) ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุด้วยความชำนาญงาน
- 3) รวบรวมวัตถุพยานจากสถานที่เกิดเหตุอย่างถูกต้องหลักวิชาการ
- 4) รักษาและนำส่งพยานหลักฐานไปทำการตรวจพิสูจน์ ณ ห้องปฏิบัติการ
- 5) จัดเก็บและรวบรวมผลการตรวจพิสูจน์วัตถุพยาน
- 6) แจ้งผลการตรวจพิสูจน์ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีทราบ
- 7) ในคดีสำคัญ ประชุมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในคดี เพื่อแจ้งถึงความสำคัญของวัตถุพยานชิ้นนั้นที่มีต่อรูปคดี กรอระยะเวลาในการจัดการคดี วิธีการตรวจพิสูจน์ที่เหมาะสมในการนำมาใช้หรือทางเลือกต่างๆ ในการตรวจพิสูจน์วัตถุพยานแต่ละชิ้น

บทบาทของแพทย์ในสถานที่เกิดเหตุ โดยการชั้นสูตรพลิกศพของแพทย์ในสถานที่เกิดเหตุ นั้นเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้มีผู้มีหน้าที่ในการชั้นสูตรพลิกศพ ได้แก่ แพทย์ทางนิติเวช แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐ แพทย์ประจำสาธารณสุข หรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์อาสาตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข ตามลำดับ ทั้งนี้ให้แพทย์ในลำดับแรกเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ ถ้าไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้แพทย์ลำดับรองลงไปปฏิบัติหน้าที่แทน และให้ปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ รวมถึงพนักงานฝ่ายปกครองซึ่งดำรงตำแหน่งระดับปลัดอำเภอ และพนักงานอัยการแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่

แพทย์นิติเวช พยาธิแพทย์ หรือแพทย์เวชปฏิบัติ มีหน้าที่ร่วมตรวจชั้นสูตรพลิกศพในสถานที่เกิดเหตุร่วมกับพนักงานสอบสวนและเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง โดยพนักงานสอบสวนจะโทรศัพท์แจ้งเหตุมาที่โรงพยาบาลแจ้งแพทย์เวรผู้มีหน้าที่ในการตรวจชั้นสูตรพลิกศพ

เมื่อแพทย์ได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลให้ไปออกตรวจชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่เกิดเหตุแล้ว สิ่งที่ต้องประเมินเป็นอันดับแรกคือการประเมินเรื่องความปลอดภัยของการออกตรวจสถานที่เกิดเหตุ เพื่อวางแผนว่าจะชันสูตรในสถานที่เกิดเหตุ หรือนำศพออกมาชันสูตรในที่ปลอดภัย การชันสูตรควรมีเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลติดตามไปเป็นผู้ช่วยด้วย ซึ่งอาจเป็นพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่เวรที่เคยผ่านการอบรมหรือมีความสามารถในการช่วยเหลือได้

เมื่อเดินทางไปถึงสถานที่เกิดเหตุแล้ว สิ่งที่ต้องประเมินเป็นอันดับแรก คือการประเมินเรื่องความปลอดภัยของการออกตรวจสถานที่เกิดเหตุ เพื่อวางแผนว่าจะชันสูตรในสถานที่เกิดเหตุหรือนำศพออกมาชันสูตรในที่ปลอดภัย การชันสูตรควรมีเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลติดตามไปเป็นผู้ช่วยด้วย ซึ่งอาจเป็นพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่เวรที่เคยผ่านการอบรมหรือมีความสามารถในการช่วยเหลือได้ เมื่อเดินทางไปถึงสถานที่เกิดเหตุแล้วสิ่งแรกที่ควรกระทำคือ พบพนักงานสอบสวน เจ้าของคดี เพื่อสอบถามข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่จำเป็นที่เกี่ยวข้องกับคดีต่างๆ รวมถึงประเด็นที่น่าสงสัย ก่อนที่จะดำเนินการตรวจสถานที่เกิดเหตุและศพ บางกรณีอาจต้องรอผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ด้วย เช่น กรณีการตายที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานจะต้องรอพนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองให้ครบสี่ฝ่ายจึงจะเริ่มชันสูตรได้ หรือในบางกรณีจะต้องรอเจ้าหน้าที่ตำรวจกองพิสูจน์หลักฐานในการร่วมชันสูตรด้วย

ก่อนทำการชันสูตรพลิกศพให้ทำการตรวจดูลักษณะโดยรอบของสถานที่เกิดเหตุก่อนเพื่อตรวจหาพยานหลักฐานที่สำคัญต่อการคลี่คลายคดี เช่น คราบเลือด คราบอสุจิ เส้นผม เส้นขน เศษเนื้อเยื่อ เศษขวดแก้ว ซองยา หรือเม็ดยา ซึ่งอาจต้องมีเจ้าหน้าที่ตำรวจกองพิสูจน์หลักฐานมาร่วมตรวจสถานที่เกิดเหตุด้วย บางกรณีอาจมีสถานที่เกิดเหตุที่ต้องตรวจมากกว่าหนึ่งแห่ง ได้แก่ ศพที่ตกจากที่สูง นอกจากจะตรวจบริเวณพื้นที่ชั้นล่างที่พบศพแล้ว ควรทำการตรวจดูห้องหรือสถานที่ด้านบนที่ผู้ตายตกลงมาด้วย ศพที่ลอยน้ำมาจากที่อื่น หรือศพที่ถูกเคลื่อนย้ายมาหลังจากมีการฆาตกรรมเกิดขึ้น

เมื่อตรวจสถานที่เกิดเหตุเรียบร้อยแล้วจึงเริ่มทำการชันสูตรพลิกศพ และในการชันสูตรพลิกศพควรทำการถ่ายภาพบันทึกรายละเอียดไว้ทุกขั้นตอน เพื่อใช้เป็นหลักฐาน ตรวจดูเสื้อผ้าที่ศพสวมใส่ด้วยว่ามีร่องรอยหรือความผิดปกติหรือไม่ เช่น รูกระสุนปืนหรือเข็ม่าดินปืนบนเสื้อผ้า ซึ่งอาจจะทำให้สามารถบอกได้ถึงระยะการยิง หรือร่องรอยของยางล้อรถยนต์บนเสื้อผ้า ทำให้เจ้าพนักงานสามารถสืบหาถึงรถที่ชนหรือทับผู้ตายได้ เป็นต้น เมื่อตรวจแล้วควรถ่ายรูปร่องรอยของเสื้อผ้างดงกล่าวไว้เป็นหลักฐานก่อนที่จะมอบให้เจ้าพนักงานสอบสวน หากเป็นศพนิรนามต้องทำการตรวจเพื่อพิสูจน์บุคคลอย่างละเอียด

กล่าวโดยสรุป การสอบสวนเป็นการรวบรวมพยานหลักฐาน ได้แก่ พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ และพยานผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ โดยมีผู้มีอำนาจและเขตอำนาจในการสอบสวนขึ้นอยู่กับเขตที่ความผิดเกิดขึ้นหรือผู้ต้องหาถูกจับ ซึ่งพยานหลักฐานต่างๆ เริ่มต้นมาจากการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนปฏิบัติงานในสถานที่เกิดเหตุอย่างถูกต้องและรอบคอบ เพื่อให้สามารถนำพยานหลักฐานมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหายและญาติของผู้ตาย

2.2 ความหมาย องค์กร และกระบวนการเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ

2.2.1 ความหมายและวัตถุประสงค์ของการชันสูตรพลิกศพ

การชันสูตรพลิกศพ หมายถึง การตรวจพิสูจน์ศพเพื่อให้ทราบว่า ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด สาเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย และในกรณีตายโดยคนทำร้ายต้องรายงานว่าใครหรือสงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำผิดเท่าที่จะทราบได้

โดยมีรากศัพท์มาจากคำว่า¹³

ชันสูตร หมายถึง ตรวจสอบเพื่อหาสาเหตุหรือหลักฐานข้อเท็จจริง เช่น ชันสูตรบาดแผล ชันสูตรพลิกศพ, สอบสวน โดยเหตุผล

พลิก หมายถึง กลับด้านหนึ่งเป็นอีกด้านหนึ่ง เช่น เรือพลิกท้อง ปลาพลิกท้อง นอนพลิกข้าง พลิกหน้าหนังสือ พลิกถ้อยคำ

ศพ หมายถึง ซากผี, ร่างคนที่ตายแล้ว

ความหมายของการชันสูตรพลิกศพมิได้ถูกระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงมีผู้ให้ความหมายของคำว่าชันสูตรพลิกศพไว้ ดังต่อไปนี้

1) ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ให้ความหมายว่า การชันสูตรพลิกศพเป็นการสอบสวนการตายโดยผิดธรรมชาติ ได้แก่ การตรวจศพจากการดูลักษณะภายนอก การรวบรวมพยานหลักฐานจากศพ และสถานที่พบศพ ตลอดจนการผ่าศพตรวจ¹⁴

2) ศาสตราจารย์ แสวง บุญเฉลิมวิภาส ให้ความหมายว่า การชันสูตรพลิกศพ หมายถึง การตรวจดูศพ เพื่อค้นหาสาเหตุและพฤติการณ์ที่ทำให้เกิดการตายขึ้น การชันสูตรพลิกศพจึงเป็น

¹³ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.royin.go.th/dictionary>. [2562, 13 พฤษภาคม].

¹⁴ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2543). *แนวทางการพัฒนางานนิติเวชในกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา. หน้า 47.

การนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาช่วยค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรม¹⁵

3) ศาสตราจารย์ คะนิง ภาไชย ให้ความหมายว่า การชันสูตรพลิกศพ เป็นวิธีการในการตรวจร่างกายของผู้ตาย เพื่อค้นพบถึงสาเหตุและเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความตายแก่บุคคลนั้น¹⁶

4) ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ให้ความหมายว่า การชันสูตรพลิกศพ คือการตรวจศพเพื่อหาสาเหตุของการเสียชีวิต หรือเป็นการกระทำเพื่อพบสาเหตุและเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการตายขึ้น¹⁷

5) รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ ให้ความหมายว่า การชันสูตรพลิกศพ เป็นการตรวจดูร่างกายของผู้ตายเพื่อหาสาเหตุการตายและเหตุการณ์ที่ทำให้ตาย¹⁸

6) ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ ให้ความหมายว่า การชันสูตรพลิกศพ คือ การตรวจพิจารณาศพผู้ใด เพื่อทราบว่ายตายไปเพราะเหตุใด และศพนั้นเป็นของใครแน่ และรายละเอียดอื่นเท่าที่จำเป็นแก่การสอบสวน เพื่อให้รู้ถึงข้อที่กล่าวอ้างข้างต้น¹⁹

เมื่อพิจารณาการให้ความหมายคำว่าชันสูตรพลิกศพที่มีผู้ให้ไว้ข้างต้น ผู้เขียนสามารถสรุปความหมายของคำว่าชันสูตรพลิกศพได้ว่าเป็นการสอบสวนการตายโดยผิดธรรมชาติ ได้แก่ การตรวจศพจากการคลั่งขณะภายนอก การรวบรวมพยานหลักฐานจากศพ และสถานที่พบศพ ตลอดจนการผ่าศพตรวจ เพื่อพิจารณาว่าเป็นศพของผู้ใด และเพื่อค้นหาสาเหตุและเหตุการณ์การตาย

วัตถุประสงค์ของการชันสูตรพลิกศพ สามารถพิจารณาได้ดังนี้

(1) เพื่อหาสาเหตุแห่งการตายและเหตุการณ์ที่ตาย อันถือได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์หลักของการชันสูตรพลิกศพ ดังที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพของทุกประเทศ รวมถึงประเทศไทยด้วย²⁰ โดยเหตุที่ตายหมายถึง บาดเจ็บหรือโรคที่ทำให้ตายซึ่งเกี่ยวข้องกับการบาดเจ็บ หรือหมายถึง โรคหรือการบาดเจ็บต่อร่างกายจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเยื่ออวัยวะต่างๆ (พยาธิสภาพ) ตลอดจนหน้าที่การทำงานของอวัยวะต่างๆ (สรีระวิทยา) เสียไปด้วย จนกระทั่งเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย ส่วนเหตุการณ์ที่ตายหมายถึง เป็นการตายโดยธรรมชาติ หรือ

¹⁵ แสง บุญเฉลิมวิภาส. (2548). การศึกษาการพัฒนาระบบการชันสูตรพลิกศพในประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 34(4), หน้า 710.

¹⁶ คานิง ภาไชย. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา. หน้า 405.

¹⁷ คณิต ฒ นคร. (2562). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ: วิญญชน. หน้า 554.

¹⁸ ณรงค์ ใจหาญ. (2555). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: วิญญชน. หน้า 260.

¹⁹ สัญญา ธรรมศักดิ์. (2543). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ: แสงทองการพิมพ์. หน้า 175.

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 154.

ตายโดยผิดธรรมชาติ²¹ ได้แก่ การฆ่าตัวตาย ถูกผู้อื่นทำให้ตาย ถูกสัตว์ทำร้ายตาย ตายโดยอุบัติเหตุ ตายโดยมิปรากฏเหตุ

(2) เพื่อพิสูจน์เอกลักษณ์ของบุคคล (Identification) หรือเพื่อให้ทราบว่าเป็นใคร กรณีนี้รวมถึงการพิสูจน์เพื่อให้ทราบถึงเพศ อายุ คำหั้น เชื้อชาติ ความสูง น้ำหนัก รูปพรรณสัณฐาน ตรวจลายนิ้วมือ ตรวจรูปร่างของอื่นๆ เช่น ของใช้ติดตัว เสื้อผ้า นาฬิกา แหวน สร้อยคอ เครื่องประดับ หรือของในกระเป๋า ซึ่งการตรวจดังกล่าวอาจมีการตรวจโดยละเอียดในขั้นต่อไป เช่น การตรวจและบันทึกลักษณะฟัน รอยแผลเป็น การผ่าตัดต่างๆ ลักษณะพิการผิดปกติต่างๆของศพ เช่น หลังค่อม ถูกตัดแขนหรือขา อวัยวะบางส่วนเกิน เป็นต้น²²

การพิสูจน์ในประเด็นนี้เป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะคดีฆาตกรรม การพิสูจน์เพื่อให้ทราบว่า ผู้ตายเป็นใคร เป็นจุดเริ่มต้นของการสืบสวนหาผู้กระทำผิด เพราะการจะฟ้องผู้ต้องหาในคดีฆาตกรรมจำต้องทราบให้ได้ว่าศพนั้นเป็นศพผู้ใด

(3) เพื่อทราบสถานที่และเวลาที่ตาย ในกรณีสถานที่คือ การพิสูจน์ว่าสถานที่ที่พบศพนั้น เป็นสถานที่ตายหรือสถานที่เกิดเหตุหรือไม่ หรือว่ามีการเกิดเหตุในสถานที่หนึ่งแล้วมีการเคลื่อนย้ายศพมาไว้ที่อีกสถานที่หนึ่ง กรณีดังกล่าวต้องดูพฤติกรรมการตายประกอบด้วย

ส่วนการตรวจหาเวลาที่ตาย เพื่อจะทราบว่าศพที่ตายมานานแล้วเท่าใด โดยใช้หลักการเปลี่ยนแปลงหลังการตาย เช่น อุณหภูมิของศพกับการเปลี่ยนแปลงของกล้ามเนื้อ รวมทั้งการตรวจดูลักษณะภายในร่างกายของศพ เช่น อาหารที่ย่อยแล้วในกระเพาะอาหาร น้ำปัสสาวะที่ขังอยู่ในกระเพาะปัสสาวะ เพื่อประมาณเวลาว่าผู้ตายรับประทานอาหารมื้อสุดท้ายเวลาไหน และถ่ายปัสสาวะครั้งสุดท้ายเวลาใด การตรวจหาเวลาที่ตายว่าตายเมื่อใดนั้นเป็นเรื่องสำคัญ เพราะการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่เกิดเหตุนั้นมีหลักสันนิษฐานเบื้องต้นว่า เวลาตายคือ เวลาที่เกิดเหตุหรือเวลาที่กระทำผิด การรู้เวลาตายจึงอาจเป็นการรู้เวลาที่เกิดเหตุ รู้เวลาเกิดฆาตกรรมอันเป็นแนวทางในการสืบสวนสอบสวนหาผู้กระทำผิดต่อไป

(4) ถ้าการตายเกิดจากถูกคนทำร้ายให้แจ้งในรายงาน โดยทำความเข้าใจว่าใครเป็นผู้กระทำหรือสงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำผิดเท่าที่จะทำได้

เหตุของการชันสูตรพลิกศพ เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดตายผิดธรรมชาติ หรือตายในระหว่างควบคุมของเจ้าพนักงานให้มีการชันสูตรพลิกศพ เว้นแต่การตายโดยประหารชีวิตตามกฎหมาย

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148.

²² สมชาย ผลเยี่ยมเอก. (2539). *วิชามิติวิทยาาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล. หน้า 70.

การตายผิดธรรมชาติ ได้แก่

- (1) ฆ่าตัวตาย หมายถึง การทำให้ตนเองตายโดยเจตนา เช่น กินยาตาย ยิงตาย ผูกคอตาย
- (2) การฆาตกรรม หรือการถูกผู้อื่นทำให้ตาย หมายถึง ถูกฆ่าด้วยประการใดประการหนึ่ง ไม่ว่าจะกระทำโดยเจตนา โดยประมาท หรืออาจจะไม่ประมาทและเจตนา เช่น หน่วงเหนี่ยวกักขังทำให้คนตาย ทำให้ผู้อื่นแค้นลูกตาย เป็นต้น
- (3) ถูกสัตว์ทำร้ายตาย หมายถึง การตายที่เป็นผลโดยตรงจากการถูกสัตว์ทำร้าย เช่น ถูกช้างเหยียบ ถูกงูกัด การชันสูตรพลิกศพจะทำให้รู้ว่าการตายนั้นถูกสัตว์กระทำโดยตรง ไม่ใช่การบาดเจ็บจากการกระทำของมนุษย์
- (4) ตายโดยอุบัติเหตุ หมายถึง การตายที่เกิดจากเหตุอันเกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิดและโดยบังเอิญ เช่น อุบัติเหตุทางจราจรทางบก ไฟฟ้า ตกน้ำ ตกเขา ทำปิ่นต้น เป็นต้น การชันสูตรพลิกศพจะทำให้ทราบว่า การตายเกิดขึ้นจากปัจจัยเหล่านั้นจริงๆ ซึ่งมีได้เกิดจากการกระทำผิดอาญา
- (5) ตายโดยยังมีปรากฏเหตุ หมายถึง การตายที่ยังไม่ทราบว่าเกิดจากสิ่งใด เช่น พบศพลอยน้ำมา พบคนนอนตายริมถนน เป็นต้น การชันสูตรพลิกศพจะทำให้ทราบว่า ผู้ตายเสียชีวิตเพราะเหตุใด และเหตุที่ทำให้ตายเกี่ยวเนื่องกับการกระทำผิดอาญาหรือไม่²³

2.2.2 องค์กรผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ

องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพทั้งหมด 4 องค์กรได้แก่ พนักงานสอบสวน แพทย์ พนักงานฝ่ายปกครอง และพนักงานอัยการ

1) พนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวน หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน²⁴ กล่าวคือ การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ²⁵ ในกระบวนการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวน สรุปโดยย่อได้ดังนี้

- (1) พนักงานตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนผู้ได้รับแจ้งการตายโดยผิดธรรมชาติ หรือการตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ต้องดำเนินการบันทึกการรับแจ้งลงในรายงานประจำวัน แล้วรีบไปยังสถานที่พบศพ เพื่อดำเนินการรักษาสภาพ สภาพแวดล้อมในบริเวณที่พบศพตลอดจนวัตถุร่องรอยอันเป็นหลักฐานแสดงถึงเหตุที่ตายให้อยู่ในสภาพเดิมทุกประการ จนกว่าการชันสูตรพลิกศพจะแล้วเสร็จ เว้นแต่มีความจำเป็นต้องกระทำเพื่อป้องกันอันตรายแก่

²³ ธีสุทธิ์ พันธุ์ฤทธิ์. (2551). *การชันสูตรพลิกศพ*. กรุงเทพฯ: วิทยุชน. หน้า 25.

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(6).

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131.

อนามัยของประชาชน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอื่น²⁶

(2) ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแจ้งแก่ผู้มีหน้าที่ไปชันสูตรพลิกศพทราบและก่อนการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานสอบสวน แจ้งในสามมี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตาย อย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่าที่จะทำได้ และทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพ ที่ประกอบด้วยรายงานการสอบสวน คำให้การพยาน บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ แผนที่เกิดเหตุ รายงานการตรวจพิสูจน์ร่องรอยหลักฐาน รายงานการชันสูตรพลิกศพ ภาพถ่ายศพหรือส่วนของศพ สถานที่พบศพตลอดจนสถานที่ที่เกี่ยวข้อง และพิมพ์ลายนิ้วมือผู้ตาย

(3) ในกรณีที่ต้องการส่งศพ เศษ หรือส่วนของศพ ไปตรวจพิสูจน์ทางนิติเวชศาสตร์ที่สถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือ โรงพยาบาลของรัฐที่มีแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ ซึ่งได้รับวุฒิบัตรหรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภาปฏิบัติหน้าที่อยู่ ให้มีหนังสือนำส่ง

(4) เมื่อญาติขอรับศพกลับ ให้พนักงานสอบสวนผู้ร่วมทำการชันสูตรพลิกศพขอรับใบแจ้งการตาย หรือขอรับผลการตายจากแพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพ แล้วแจ้งให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ออกใบมรณะบัตรมอบให้ญาตินำไปขอรับศพจากแพทย์ไปดำเนินการตามประเพณีต่อไป²⁷

2) แพทย์

แพทย์ หมายถึง แพทย์ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพตามลำดับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ดังต่อไปนี้

- 2.1) แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิบัตรหรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภา
- 2.2) แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐ
- 2.3) แพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
- 2.4) แพทย์ประจำโรงพยาบาลของเอกชน หรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ขึ้น

ทะเบียนเป็นแพทย์อาสาสมัครตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข

แพทย์ต้องร่วมมือกับพนักงานสอบสวนในการช่วยพิสูจน์ว่าผู้ตายเป็นใครด้วยการปฏิบัติควรเน้นไปในทางที่จะทราบเหตุตายเป็นสำคัญซึ่งได้แก่ การตรวจศพ แต่อย่างไรก็ดีก่อนดำเนินการตรวจศพควรพิจารณาสถานที่พบศพประกอบด้วย

- 1) การตรวจสถานที่พบศพ ตามแนวทางดังนี้

²⁶ ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ฉบับแก้ไขตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542 ลักษณะ 10 การชันสูตรพลิกศพของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

²⁷ มนตรี เหลืองพุง. (2553). *บทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจและแพทย์นิติเวชในการชันสูตรพลิกศพในคดีฆาตกรรม*. สารนิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. หน้า 46-49.

ควรพิจารณาสถานที่รอบๆศพว่า มีร่องรอยวัตถุพยานอย่างไรอย่างหนึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียง เมื่อเวลาเดินเข้าไปอย่าเคลื่อนย้ายวัตถุพยานดังกล่าวโดยไม่จำเป็น และการเคลื่อนย้ายสิ่งของในที่ที่พบศพ ถ้าจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายต้องทำแผนผังและบันทึกไว้ นอกจากนี้สถานที่พบศพแพทย์ต้องพิจารณาว่าสถานที่นั้นเป็นสถานที่ตายด้วยหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าสถานที่พบศพไม่น่าจะเป็นสถานที่ตาย ต้องรื้อร่องรอยการเคลื่อนย้ายศพว่าศพมาอยู่ที่นั่นได้ด้วยวิธีใด

2) การตรวจศพ เนื่องจากแพทย์มีหน้าที่สำคัญในการหาสาเหตุการตาย ตามหลักวิทยาศาสตร์การแพทย์ต้องผ่าศพตรวจ แต่การชันสูตรพลิกศพ ณ ที่ที่พบศพไม่อาจทำได้ ดังนั้นผู้ชันสูตรพลิกศพต้องใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อสามารถแสดงให้เห็นเกี่ยวกับสาเหตุการตายที่ใกล้เคียงกับข้อเท็จจริงตามวิชาการมากที่สุด โดยกระทำ ณ ที่พบศพดังต่อไปนี้

ตรวจและบันทึกสภาพของศพภายนอกโดยละเอียด รวมทั้งลักษณะเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ประมาณเวลาการตาย ว่าตายมานานเท่าใด ตรวจหาสาเหตุการตายจากภายนอก ได้แก่ การดูบาดแผลและร่องรอยการทำร้ายต่างๆตรวจช่องทวารต่างๆ ได้แก่ หู ตา จมูก ทวารหนัก ทวารเบา ช่องคลอด ว่ามีสิ่งแปลกปลอมค้างอยู่หรือไม่ มีของเหลวชนิดใดไหลออกมาหรือไม่ เช่น เลือดจากหู จากจมูก หรือสิ่งแปลกปลอมที่อื่นๆคุดในปากในจมูก สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ความเห็นเกี่ยวกับเหตุและพฤติการณ์ที่ตายได้ และตรวจหาจากภายใน ได้แก่ การพลิกศพ, การใช้มือกดตามที่ต่างๆ, การใช้เข็มเจาะ, การผ่าศพบางส่วน, การตัดหรือผ่าบางส่วน of ศพส่งไปตรวจ และการเก็บของส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ²⁸

3) พนักงานฝ่ายปกครอง

พนักงานฝ่ายปกครองหมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน²⁹ โดยมีข้อบังคับเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ³⁰ ดังต่อไปนี้

ในการปฏิบัติหน้าที่ เมื่อได้รับแจ้งเหตุการณ์ตายจากพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ให้เจ้าหน้าที่หรือพนักงานฝ่ายปกครองที่ได้รับการแต่งตั้งบันทึกรายงานประจำวันรับแจ้งเหตุการณ์ แล้วรายงานผู้บังคับบัญชาจนถึงปลัดกระทรวงมหาดไทยทราบและบันทึกการออกไปชันสูตรพลิกศพนี้

เมื่อไปถึงสถานที่เกิดเหตุ ให้ตรวจสอบผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพ บันทึกภาพผู้ตายพร้อมสิ่งของในบริเวณข้างเคียงหรือร่องรอยปรากฏต่างๆตรวจสถานที่เกิดเหตุหรือสภาพแวดล้อมใน

²⁸ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2518). ข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ. *สารศิริราช*, 27(3), หน้า 36.

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(16).

³⁰ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ชันสูตรพลิกศพของพนักงานฝ่ายปกครอง พ.ศ. 2543. ข้อ 9-12.

บริเวณที่พบศพ โดยละเอียดและบันทึกลงในแบบการตรวจที่เกิดเหตุ และทำแผนที่ที่เกิดเหตุลงในแบบแผนที่ที่เกิดเหตุ

เมื่อทำการชันสูตรพลิกศพแล้วเสร็จ ให้บันทึกผลการชันสูตรพลิกศพลงในบันทึกผู้ชันสูตรพลิกศพเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานและรายงานการชันสูตรพลิกศพต่อผู้บังคับบัญชา

ในกรณีที่มีความเห็นไม่ตรงกันและไม่อาจลงชื่อในแบบรายงานการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวนได้ ให้บันทึกความเห็นแย้งไว้ในบันทึกผู้ชันสูตรพลิกศพมอบให้พนักงานสอบสวนหนึ่งชุด พร้อมบันทึกให้ทราบว่ามีความเห็นแย้งไว้ในแบบรายงานการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวนและรวบรวมรายงาน

4) พนักงานอัยการ

พนักงานอัยการ หมายถึง ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 โดยมีหน้าที่เป็นทั้งตัวความ เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค ทนายความ และผู้รับมอบอำนาจ³¹

ตามระเบียบว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพวางแนวปฏิบัติของพนักงานอัยการ³² ดังต่อไปนี้

พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติให้ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคหนึ่ง วรรคสาม วรรคสี่ และวรรคห้า

พนักงานอัยการผู้ได้รับมอบหมายต้องเข้าร่วมทำการชันสูตรพลิกศพยังสถานที่และวัน เวลา ตามที่ได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวน โดยก่อนดำเนินการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานอัยการตรวจสอบให้ได้ความว่าพนักงานสอบสวนได้แจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตาย อย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่าที่จะทำได้ และการชันสูตรพลิกศพได้กระทำโดยพนักงานสอบสวนร่วมกับแพทย์ที่มีคุณสมบัติตามที่ระบุไว้ในมาตรา 150

พนักงานอัยการต้องตรวจสอบสำนวนการชันสูตรพลิกศพที่พนักงานสอบสวนรวบรวมข้อมูลหลักฐานไว้จากขั้นตอนการชันสูตรพลิกศพก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง 2 ประการ กล่าวคือ เป็นการตรวจสอบข้อมูลหลักฐานจากการรวบรวมของพนักงานสอบสวนว่าครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ หากข้อมูลหลักฐานยังไม่ครบถ้วน เช่น ยังมิได้สอบสวนพยานบุคคล หรือมิได้ตรวจพิสูจน์วัตถุพยานบางส่วนที่สำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการชันสูตรพลิกศพได้ ไม่ว่าโดยจงใจหรือเพราะเหตุใด พนักงานอัยการสั่งให้ดำเนินการ และยังเป็นเงื่อนไข

³¹ สุริยา ปานแป้น. (2560). *หลักกฎหมายว่าด้วยองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 34.

³² ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2543. ข้อ 10-14.

ของการดำเนินการไต่สวนในชั้นศาล ซึ่งจะดำเนินการได้ต่อเมื่อดำเนินการในชั้นแรกเสร็จสิ้นเสียก่อน ดังนั้นหากข้อมูลหลักฐานจากการรวบรวมในชั้นตอนชั้นสูตรพลิกศพครบและตรงตามข้อเท็จจริงมากเท่าใด การดำเนินการไต่สวนในชั้นศาลก็จะเริ่มเร็วเท่านั้น และผลการไต่สวนก็จะสอดคล้องและตรงตามความเป็นจริงมากเท่านั้นเช่นเดียวกัน ส่งผลโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิของทั้งฝ่ายผู้ตายและฝ่ายเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่³³

2.2.3 ขั้นตอนและกระบวนการชั้นสูตรพลิกศพ

ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้บัญญัติกระบวนการชั้นสูตรพลิกศพไว้อย่างแน่ชัด แต่พอจะทราบถึงเนื้อหาของวิธีการชั้นสูตรพลิกศพได้ว่า กฎหมายได้แบ่งขั้นตอนชั้นสูตรพลิกศพออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตรวจศพ ณ สถานที่พบศพ

จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 150³⁴ ดังกล่าวมีผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการขั้นตอนการตรวจศพ ได้แก่

- 1) พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่พบศพนั้นอยู่ จะใช้พนักงานสอบสวนท้องที่อื่นไม่ได้
- 2) แพทย์ผู้ทำการชั้นสูตรพลิกศพตามลำดับจากการ ไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับแจ้งว่ามีศพ ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง มีหน้าที่ต้องแจ้งให้แพทย์ผู้ทำการชั้นสูตรพลิกศพตามลำดับที่กล่าวไปข้างต้น และเมื่อทราบว่าผู้ตายเป็นใคร มีหน้าที่แจ้งสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่าที่จะทำได้³⁵

การตรวจสถานที่พบศพเป็นขั้นตอนแรกที่น่าจะเป็นขั้นตอนสำคัญ ผู้ที่ทำหน้าที่ในส่วนนี้คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจจากกองพิสูจน์หลักฐาน โดยต้องปฏิบัติตามหลักการตรวจสถานที่เกิดเหตุตามหลักของการสืบสวนสอบสวน และผู้ชั้นสูตรพลิกศพฝ่ายแพทย์ก็ควรให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการตรวจสถานที่พบศพด้วย ถ้าเป็นไปได้ควรทำร่วมกัน หรืออย่างน้อยผู้ชั้นสูตรพลิกศพฝ่ายแพทย์ต้องปฏิบัติอย่างระมัดระวังไม่ทำให้พยานหลักฐานในสถานที่พบศพเสียหายหรือคลาดเคลื่อนไป

การปฏิบัติในขั้นตอนนี้ หากได้ข้อยุติตามวัตถุประสงค์ของการชั้นสูตรพลิกศพแล้ว การชั้นสูตรพลิกศพก็จะเสร็จสิ้นลง แต่หากไม่สามารถบอกสาเหตุการตายที่แน่นอนได้ จึงจะดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

³³ วินัย คำรงค์มงคล. (2547). พนักงานอัยการกับการชั้นสูตรพลิกศพ. *บทบัญญัติ*, 60(3), หน้า 72-116.

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคหนึ่ง.

³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสอง.

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสุขภาพภายในของศพหรือการผ่าศพตรวจ

ขั้นตอนนี้เป็นการปฏิบัติหลังจากตรวจสุขภาพภายนอกแล้วยังไม่ได้รับความกระจ่างเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติกรรมที่ตาย จำเป็นต้องผ่าศพเพื่อตรวจสุขภาพภายในของศพ การผ่าศพจะผ่าทั้งตัวหรือเฉพาะส่วนก็ได้ ซึ่งเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ (พนักงานสอบสวน) มีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้³⁶

ในกรณีส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลมีระเบียบกรมตำรวจ กำหนดว่า ถ้าจำเป็นต้องส่งศพหรือส่วนของศพนั้นไปตรวจพิสูจน์ยังโรงพยาบาลอีกสำหรับในกรุงเทพมหานครให้ส่งไปยังสถาบันนิติเวชวิทยาหรือโรงพยาบาลศิริราช หรือโรงพยาบาลของทางราชการที่มีแพทย์ผู้ชำนาญในสาขานิติเวชศาสตร์ของแพทยสภา หรือผู้เชี่ยวชาญศาล ในสาขานิติเวชศาสตร์ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่เป็นผู้ตรวจพิสูจน์ศพหรือส่วนของศพ ส่วนในจังหวัดอื่นให้ส่งไปยังโรงพยาบาลราชการที่ใกล้เคียง แต่สำหรับแนวทางปฏิบัติปรากฏว่าสถานที่ที่รับศพเพื่อผ่าชันสูตรพลิกศพสำหรับกรณีนี้โดยตรงคือ สถาบันนิติเวชวิทยา กรมตำรวจเพียงแห่งเดียว ส่วนสถาบันอื่นที่รับศพเพื่อผ่าศพชันสูตรสำหรับในส่วนกลาง ได้แก่ ภาควิชานิติเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ในส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาควิชานิติเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยคณะแพทยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเหล่านี้รับศพไว้ เพื่อจุดประสงค์หลักคือใช้เป็นวัตถุสืบเพื่อสอนนักศึกษาและเพื่องานวิจัยของอาจารย์ที่สนใจเท่านั้น ซึ่งมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งอาจมีนโยบายจำกัดการผ่าศพเพื่อชันสูตรไว้เพียงใดก็ได้ ดังนั้น สถาบันนิติเวชวิทยา กรมตำรวจ จึงเป็นหน่วยบริการโดยตรงที่ต้องรับศพจากทุกส่วนของประเทศ³⁷

นอกจากนี้การจะนำศพเข้ามาตรวจต่อโดยการผ่าพิสูจน์นั้นมีปัจจัยหรือเหตุผลบางประการที่แพทย์สมควรนำมาพิจารณาดังต่อไปนี้

1) ด้านอายุของศพ

อายุนับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่แพทย์จะต้องพิจารณาเป็นลำดับต้น ๆ ทั้งนี้ด้วยหลักที่ค่อนข้างง่ายที่ว่า ผู้ที่มีอายุไม่มากย่อมไม่ถึงเวลาที่ตายนั่นเอง ดังนั้น หากพบว่าผู้ตายที่อายุยังน้อยอยู่ต้องถือว่ามิใช่เหตุผลที่จะต้องหาสาเหตุแห่งการตายให้พบ โดยไม่น่าที่จะด่วนสรุปว่าเกิดจากกล้ามเนื้อหัวใจหรือหัวใจวายจากการขาดเลือดหรือหลอดเลือดเลี้ยงหัวใจตีบ หรือ โรคชรา เป็นต้น

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 151.

³⁷ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2560). การศึกษาระบบงานนิติเวชของไทยและต่างประเทศ. *ศุลพาท*, 41(6), หน้า 42.

เพราะสิ่งที่จะนำมาคิด (ตามมาตรฐานทางการแพทย์) จะต้องมีหลักการและเหตุผลที่สอดคล้องกัน ในเมื่อคนที่อายุยังไม่มากจะเกิดโรคหรือสาเหตุที่กล่าวถึงได้อย่างไร³⁸

สำหรับอายุที่น่าจะต้องพิจารณานั้นประกอบด้วย

(ก) อายุที่ต่ำกว่า 50 ปี ต้องถือว่าอายุยังน้อย และยังไม่สมควรยิ่งที่จะเป็นโรคที่เกิดจากความชรา เช่น โรคหัวใจ (เว้นเสียแต่ว่ามีโรคประจำตัวชนิดรุนแรงที่จะเป็นสาเหตุแห่งการตายได้อย่างแน่นอน เช่น โรคมะเร็ง เป็นต้น) เมื่อทำการชันสูตรพลิกศพที่อายุต่ำกว่า 50 ปี ทุกรายสมควรนำศพเข้ามาเพื่อรับการตรวจต่อ

(ข) อายุกว่า 50 ปี แต่ยังไม่ถึง 60 ปี ถือว่าอยู่ในเกณฑ์กำกึ่ง แต่โดยทั่วไปต้องถือว่ายังไม่ถึงอายุที่จะทำให้ตายจากโรคธรรมชาติได้ หากไม่ปรากฏให้เห็นถึงสภาวะหรือโรคดังกล่าวอย่างชัดเจน ผู้ตายในช่วงอายุนี้นี้แพทย์ที่ชันสูตรพลิกศพจะต้องให้ความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะประวัติของผู้ตายที่ญาติมักจะอ้างถึงโรคต่าง ๆ ที่จะให้แพทย์สรุปว่า “เป็นสาเหตุแห่งการตาย” เช่น โรคเบาหวาน โรคความดัน โรคเกาต์ โรคนี้ว ฯลฯ ซึ่งโรคเหล่านี้แม้จะมีในผู้ตายจริง แต่ย่อมมิใช่เป็นสาเหตุแห่งการตายโดยตรง

(ค) อายุกว่า 60 ปี แต่ยังไม่ถึง 70 ปี โดยทั่วไปอาจถือว่าชราภาพได้ เห็นได้จากการที่ทางราชการถืออายุ 60 ปีเป็นปีแห่งการเกษียณอายุงาน (ราชการ) เมื่อทำการชันสูตรพลิกศพรายที่อายุกว่า 60 ปี อาจเป็นไปได้ว่าเกิดขึ้นเนื่องจากความชรา (ทั้งนี้ต้องพิจารณาจากเหตุอื่น ๆ ด้วย)

(ง) อายุกว่า 70 ปี ย่อมต้องถือว่าชราภาพ หากได้ทำการชันสูตรพลิกศพและไม่พบสาเหตุรุนแรงหรือสาเหตุใดอันอาจเป็นเหตุแห่งการตายผิดธรรมชาติแล้ว การให้สาเหตุแห่งการตายอันเนื่องมาจากชราภาพนั้นย่อมมีความเสี่ยงน้อย

(จ) อายุกว่า 80 ปี แพทย์มีความเสี่ยงน้อยมากจนถึงไม่มีความเสี่ยงหากจะให้สาเหตุแห่งการตายคือชราภาพ

2) โรค สภาวะ ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมาเกิดเหตุในครั้งนี้ไม่นาน หมายถึง โรคหรือสภาวะที่เป็นอยู่อย่างเฉียบพลัน เช่น การที่ผู้ป่วยได้รับบาดเจ็บที่ศีรษะและมีสภาวะเลือดออกในโพรงกะโหลกศีรษะจากอุบัติเหตุทางจราจร ได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องและเสียชีวิตในเวลาต่อมา

3) ประวัติดีที่มีมาก่อน หมายถึง โรคหรือสภาวะการป่วยที่ผู้ป่วยมีอยู่ก่อนเสียชีวิต ที่ถือได้ว่าเรื้อรัง และสามารถเป็นสาเหตุแห่งการตายได้ เช่น การที่ผู้ป่วยมีสภาวะไตวายระยะท้ายเรื้อรัง

³⁸ วงการแพทย์. (2555). *แนวทางเบื้องต้นในการพิจารณาเพื่อนำศพเข้ามาตรวจต่อ* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:

<http://www.wongkarnpat.com/viewpat.php?id=1567#.Xa6axegzbIU>. [2562, 22 ตุลาคม].

ย่อมเป็นสาเหตุแห่งการตายได้ หรือการที่ผู้ป่วยป่วยด้วยโรคมะเร็งประเภทต่าง ๆ (ที่รุนแรง) ย่อมถึงแก่ชีวิตได้ในวันหนึ่งวันใดอย่างแน่นอนอยู่แล้ว การให้สาเหตุแห่งการตายด้วยเหตุเหล่านี้จึงเป็นเหตุเป็นผล และสอดคล้องกับการให้สาเหตุการตายตามมาตรฐานทางการแพทย์นั่นเอง

4) โรคประจำตัว เช่น การที่ผู้ป่วยมีโรคประจำตัวที่เป็นสาเหตุแห่งการตายได้ เช่น การที่เป็นโรคปอด (pulmonary tuberculosis) ย่อมเสียชีวิตจากโรครดังกล่าวได้

5) ประกันชีวิต ร่างกาย อุบัติเหตุ มีหรือไม่ เพียงใด แพทย์ต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับการให้สาเหตุการตายและการดำเนินการในการชันสูตรพลิกศพและตรวจศพ ยิ่งหากเกี่ยวข้องกับการตายที่จะมีการเรียกร้องสิทธิด้วยแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่า “ผลสืบเนื่องตามธรรมดาที่เกิดขึ้นได้จากการได้รับอุบัติเหตุประเภทต่าง ๆ แต่เสียชีวิตในเวลาต่อมา” (ซึ่งเวลาที่เสียชีวิตค่อนข้างห่างจากวันที่เกิดอุบัติเหตุจริง) ทางบริษัทประกันภัยยังคงถือว่าเป็นการตายผิดธรรมชาติ (อุบัติเหตุ) และจะต้องให้มีการทำการชันสูตรพลิกศพและการตรวจศพด้วยการผ่าร่วมด้วย บริษัทประกันภัยจึงจะยอมจ่ายเงินตามเกณฑ์การประกันภัยในเรื่องค่าสินไหมแพทยจึงต้องให้คำแนะนำแก่ญาติ กรณีที่อาจเข้าเงื่อนไขของทางบริษัทประกันภัยที่ว่า “หากมิได้มีการชันสูตรพลิกศพและการผ่าศพตรวจต่อ” ซึ่งแพทย์ต้องทำความเข้าใจให้ลึกกับญาติในเรื่องดังกล่าวนี้ และหากการตรวจศพ (ผ่าศพตรวจ) เป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการจะได้รับเงินค่าสินไหมแล้ว แพทย์ต้องทำความเข้าใจกับทนายทของผู้ตายให้ดีถึงการที่ “ผ่า” หรือ “ไม่ผ่าศพ” ทั้งนี้เพื่อสิทธิของทนายทจะได้ไม่ด้อยลงไป

6) สถานที่เสียชีวิต กล่าวคือ การเสียชีวิต ณ สถานที่ต่าง ๆ อาทิเช่น

(ก) สถานพยาบาล การเสียชีวิตที่สถานพยาบาลย่อมมีปัญหามากกว่าไม่มากนัก เพราะถือว่าสถานพยาบาลเป็นที่ที่ให้การดูแลรักษาผู้ป่วยอยู่ ดังนั้น หากแพทย์ ณ สถานพยาบาลเหล่านั้นที่ได้ตรวจรักษาบำบัดผู้ป่วยมานานพอควร และให้สาเหตุการตายไว้แล้ว ย่อมต้องถือว่าเชื่อถือได้

(ข) การเสียชีวิตที่บ้านของผู้ป่วยหรือคนในครอบครัวของผู้ป่วยนั้น จำต้องพิจารณาจากประการอื่น ๆ อีก ซึ่งประการนี้ต้องขึ้นอยู่กับสภาพและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวของผู้ที่เสียชีวิตด้วย

(ค) การเสียชีวิตในห้องซัง ที่คุมขัง เรือนจำ อันเกี่ยวกับเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมนั้น “ต้องนำศพมาทำการตรวจต่อทุกราย” ไม่มีข้อยกเว้น

7) ทายาทที่ดูแลหรือใกล้ชิด กรณีที่ทายาทที่ดูแลผู้ป่วยในระยะท้ายอาจมิใช่ทายาทชั้นใกล้ชิด เช่น แทนที่จะเป็นคู่สมรสหรือบุตร แต่อาจเป็นหลานหรือลูกพี่ลูกน้อง เป็นต้น ทำให้สิทธิอันแท้จริงที่เกิดขึ้นจากความเกี่ยวพันในทางสายโลหิตนั้นอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างห่าง ในกรณีนี้หากมีประเด็นข้อสงสัยซึ่งอาจเกิดขึ้นจากทายาทชั้นใกล้ชิดหยาบยกขึ้นในเวลาต่อมาแล้ว จะทำให้แพทย์

ยากที่จะให้คำตอบได้ ดังนั้น หากมีข้อสงสัยที่จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับการส่งตรวจหรือไม่แล้ว แพทย์จึงสมควรต้องดำเนินการไว้ก่อนเพื่อความปลอดภัยแก่ตัวแพทย์เอง

8) สถานะทางการเงิน หรือทรัพย์สินที่มีอยู่ หรือกองมรดก ในผู้ตายที่มีทรัพย์สินมาก โดยเฉพาะทรัพย์สินที่ยังมิได้แบ่ง หรือปรากฏในเรื่องพินัยกรรมที่มีการกระทำในขณะที่ผู้ตายใกล้จะสิ้นชีวิตและยังมีประเด็นในเรื่อง “ความสามารถของผู้ตาย” ในเวลาที่ทำนิติกรรมอยู่นั้นแล้ว หรือหากผู้ตายมีทรัพย์สินค่อนข้างมากและจะตกเป็นทรัพย์สินมรดกในเวลาต่อมา ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพย์สินจากกองมรดกและสภาพแห่งการมีชีวิตอยู่ เช่น การตายเร็วหรือช้ากับการจัดการ หรืออำนาจจัดการอยู่ก่อนแล้ว เป็นต้น กรณีที่เป็นปัญหาเหล่านี้ หากไม่มีสาเหตุแห่งการตายอย่างชัดเจนสมควรให้มีการตรวจศพภายหลังจากการชันสูตรพลิกศพจะเป็นการดีที่สุด

9) ท่าที่ฝ่ายญาติที่ยังคงติดใจสาเหตุการตาย ประการนี้นับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะเมื่อเกิดความขัดแย้งกันระหว่างทายาทของผู้ตาย (แม้ว่าจะจะเป็นทายาทส่วนน้อย หรือ เสี่ยงส่วนน้อยก็ตาม) ต้องถือว่ามีนัยสำคัญที่ต้องให้ความสนใจ เพราะแม้จะมีทายาทเพียงคนเดียวที่เกิดความสงสัย อาจก่อให้เกิดการดำเนินการ “ทางคดี” ต่อมาได้ เช่น การไปแจ้งความถึงข้อสงสัยในสาเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ณ สถานที่ตำรวจแห่งท้องที่ที่ศพอยู่ และแน่นอนที่สุดพนักงานสอบสวนย่อมต้องทำคดีต่อเนื่อง และสิ่งที่ขาดเสียมิได้คือ บันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพและรายงานการตรวจศพดังนั้น ในประการที่เกิดการขัดแย้งระหว่างญาติด้วยกัน แพทย์สมควรดำเนินการนำศพมารับการตรวจต่อทุกกรณี

10) การติดใจสงสัยของพนักงานสอบสวน ไม่ว่าจะเป็ประการใด หากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแล้วแต่กรณี (ตามประเภทของการตายผิดธรรมชาติ) ซึ่งถือว่าเป็นหัวหน้าเจ้าพนักงานในการชันสูตร มีความประสงค์ที่จะให้มีการตรวจศพต่อแล้ว แพทย์จะต้องให้มีการส่งศพมาเพื่อรับการตรวจต่อโดยทันที

ขั้นตอนที่ 3 การไต่สวนหรือการส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพ

การไต่สวนชันสูตรพลิกศพของศาลเพื่อหาสาเหตุและพฤติการณ์แห่งการตาย เกิดขึ้นในกรณีที่ความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือกรณีตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือที่เรียกว่า วิสามัญฆาตกรรม โดยถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการชันสูตรพลิกศพ

1) กรณีที่ความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือที่เรียกว่า วิสามัญฆาตกรรม ซึ่งหากเจ้าพนักงานจะกระทำการตามกรณีนี้ได้ ต้องมีเหตุที่อ้างได้ว่าตนกระทำการตามหน้าที่ราชการที่ชอบด้วยกฎหมาย ประกอบกับต้องเป็นการกระทำเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่นเท่านั้น จึงจะถือว่ากฎหมายอนุญาตให้กระทำได้

เจ้าพนักงาน แบ่งออกได้ตามลักษณะของงานที่เจ้าพนักงานมีหน้าที่ คือ

(ก) เจ้าพนักงานที่มีหน้าที่ในทางป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ได้แก่ ตำรวจ ฝ่ายปกครอง เจ้าพนักงานกรมสรรพสามิต กรมศุลกากร กรมเจ้าท่า พนักงานตรวจคนเข้าเมือง และเจ้าพนักงานอื่นๆ ที่ทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย

(ข) เจ้าพนักงานที่มีหน้าที่ในการทางควบคุม ได้แก่ พนักงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทัณฑ์ หรือที่เรียกว่า พักติ หรือผู้คุมในเรือนจำที่คุมขังนักโทษ

(ค) เจ้าพนักงานที่มีหน้าที่ในทางการสอบสวน หมายความว่าเจ้าพนักงานที่มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน

2) กรณีตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ อาจเกิดจากการกระทำของเจ้าพนักงานที่เรียกว่าวิสามัญฆาตกรรม เกิดจากการตายผิดธรรมชาติ หรือเกิดจากการตายโดยธรรมชาติก็ได้ จำต้องมีการไต่สวนทั้งสิ้น

สำหรับคำนิยามคำว่า “ควบคุม” หมายความว่า การคุมหรือขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างสืบสวนและสอบสวน³⁹ ซึ่งต่อมามีคำพิพากษาฎีกาที่ 106/2501 (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยว่า เมื่อผู้ถูกควบคุมกักขังอยู่ในเรือนจำตายลง ถือว่าตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ชอบที่ศาลจะทำการไต่สวนและมีคำสั่งตามบทบัญญัติของกฎหมายดังที่กล่าวไว้ข้างต้นดังนั้นจะเห็นความประสงค์ของกฎหมายว่า ไม่จำกัดแต่การตายที่เกิดขึ้นในระหว่างสืบสวนและสอบสวนเท่านั้น

กระบวนการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพที่ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง 5 ฝ่าย ได้แก่ พนักงานสอบสวน แพทย์ ตามแบบสามัญ พนักงานฝ่ายปกครอง พนักงานอัยการ และศาล โดยสรุปกระบวนการไต่สวน⁴⁰

(1) เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับแจ้งเหตุว่ามีการตายที่เป็นการตายเนื่องจากการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานสอบสวนชั้นสูตรพลิกศพร่วมกับแพทย์ พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่

(2) เมื่อพนักงานสอบสวนทำการชันสูตรพลิกศพในขั้นต้นเสร็จแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการทำคำร้องขอต่อ

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(21).

⁴⁰ นิวัฒน์ ทังทอง. (2540). *การพัฒนากระบวนการชันสูตรพลิกศพ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 64-76.

ศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เพื่อให้ศาลไต่สวนและมีคำสั่งต่อไป โดยพนักงานอัยการที่รับสำนวนชั้นอุทธรณ์พิพากษโดยปกติจะเป็นพนักงานอัยการประจำศาลแขวงจังหวัด ถ้าจังหวัดใดไม่มีศาลแขวงก็จะนำส่งพนักงานอัยการจังหวัดท้องที่เกิดเหตุ สำหรับในส่วนกลางจะนำส่งพนักงานอัยการประจำศาลแขวงคดีแขวงแห่งท้องที่นครบาลนั้นๆ

(3) เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการชั้นอุทธรณ์พิพากษแล้ว ให้ดำเนินการตรวจสำนวนการสอบสวนเสียก่อนว่าครบถ้วนและถูกต้องหรือไม่ เมื่อเห็นว่าเป็นการถูกต้องแล้ว พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอฝ่ายเดียวต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ (ศาลแขวงหรือศาลจังหวัด) ให้ทำการไต่สวนและทำคำสั่งตาม มาตรา 150 วรรคสาม

(4) เมื่อศาลรับคำร้องแล้ว จะสั่งให้นัดไต่สวน และปิดประกาศนัดวันไต่สวนที่ศาลก่อนวันทำการไต่สวนไม่น้อยกว่า 15 วัน เพื่อให้ญาติหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายได้ทราบ และให้พนักงานอัยการจัดทำบัญชีระบุพยานที่จะนำไปไต่สวนในวันนัดไต่สวนของศาลพร้อมทำหนังสือแจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลของผู้ตายทราบวันนัดไต่สวนของศาลด้วย⁴¹ เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบในวันไต่สวนหรือแต่งตั้งทนายมาซักถามก็ได้

ในวันไต่สวนพนักงานอัยการจะนำพยานหลักฐานทั้งปวงมาแสดงต่อศาลเพื่อทำให้ศาลเชื่อและมีคำสั่งแสดงว่า ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด เหตุและพฤติการณ์ที่ตายเป็นอย่างไร ถ้าเป็นการตายโดยคนทำร้ายก็ต้องแสดงต่อศาล เพื่อศาลจะได้มีคำสั่งในเรื่องนี้เช่นกัน หากญาติหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ได้ซึ่งได้ทราบวันนัดไต่สวนแล้ว ไม่ติดใจมาซักถามหรือมิได้แต่งตั้งทนายมาซักถามพยานของพนักงานอัยการ การไต่สวนดังกล่าวก็ถือเป็นการไต่สวนฝ่ายเดียว แต่หากบุคคลดังกล่าวติดใจหรือสงสัยในสาเหตุการตาย จะมาซักถามพยานของพนักงานอัยการหรือแต่งตั้งทนายเข้ามาก็ได้ ซึ่งประเด็นที่พยานของพนักงานอัยการถูกซักถามหรือถามค้าน จะเป็นประเด็นที่ว่าผู้ตายถูกทำร้ายข้างเดียว หรือการกระทำของเจ้าพนักงานมิใช่การกระทำตามหน้าที่ หรือมิได้เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

สำหรับคำสั่งในการไต่สวนชั้นอุทธรณ์พิพากษของศาล ต้องประกอบด้วยรายละเอียดได้แก่ผู้ตายเป็นใคร หมายถึง ชื่อและนามสกุล ตายที่ไหน เมื่อใด เหตุและพฤติการณ์ที่ตาย หากเป็นกรณีถูกคนทำร้าย ให้ระบุว่าใครเป็นผู้ทำร้ายเท่าที่จะทราบได้

(5) ภายหลังกศาลอ่านคำสั่งให้พนักงานอัยการและญาติผู้ตายฟังแล้ว จะสั่งให้เจ้าหน้าที่ธุรการจัดทำหนังสือนำส่งสำนวนการไต่สวนไปให้พนักงานอัยการ เพื่อส่งแก่พนักงานสอบสวน

⁴¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคเจ็ด.

ดำเนินการต่อไป⁴² โดยในที่นี้ต้องส่งสำนวนไต่สวนของศาลไปทั้งเล่ม ศาลเก็บแต่เพียงสำเนาคำสั่งการไต่สวนกับสำเนาหนังสือนำส่ง เพื่อประโยชน์ของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

(6) เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการไต่สวนแล้ว ต้องส่งสำนวนดังกล่าวคืนให้พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป ซึ่งพนักงานสอบสวนจะนำสำนวนการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพรวมเข้าไว้กับสำนวนการสอบสวน

ส่วนในกรณีการตายโดยผิดธรรมชาติที่มีได้เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา กฎหมายกำหนดให้ พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อให้ผู้ว่าราชการจังหวัดส่งยุติคดี⁴³ และเป็นอันสิ้นสุดกระบวนการชันสูตรพลิกศพ

2.2.4 ระบบการชันสูตรพลิกศพ

ระบบการชันสูตรพลิกศพเป็นการกำหนดถึงกระบวนการและขั้นตอนของการชันสูตรพลิกศพในประเทศต่างๆ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 5 ระบบหลักตามองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ กล่าวคือระบบศาล ระบบแพทย์สอบสวน ระบบตำรวจ ระบบพนักงานอัยการ และระบบผสม

1) ระบบศาล (Court System) การชันสูตรพลิกศพระบบศาล คือ ระบบที่ให้ศาลหรือผู้ได้รับมอบอำนาจจากศาลมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการชันสูตรพลิกศพ พนักงานสอบสวนหรือตำรวจอาจมีส่วนเข้าร่วมด้วยได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของศาล⁴⁴ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ระบบย่อยดังต่อไปนี้

1.1) ระบบผู้ทำการชันสูตรพลิกศพในนามของศาล (Coroner System) เป็นระบบที่ให้อำนาจศาลทำการสืบสวนการตายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดทางอาญาหรือการตายที่ไม่ทราบสาเหตุ โดยผู้ทำการสอบสวนในนามของศาล เรียกว่า Coroner ซึ่งอาจจะเป็นนักกฎหมายหรือแพทย์ที่ได้รับการแต่งตั้งจากสภาท้องถิ่นซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลนั้น โดยโคโรเนอร์จะมีความเป็นอิสระจากรัฐบาลและจะทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับจากศาลเท่านั้น ซึ่งระบบนี้ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และสิงคโปร์

ในประเทศอังกฤษ ศาลโคโรเนอร์ของอังกฤษถือเป็นศาลยุติธรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจสืบสวนสอบสวนการตายที่เกิดจากการกระทำผิดอาญาต่างๆ รวมถึงการตายที่ไม่ทราบสาเหตุ การตายที่แพทย์ไม่สามารถออกไปรับรองการตายได้ และการตายระหว่างหรือภายหลังการ

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสิบเอ็ด.

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 156.

⁴⁴ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 14. หน้า 97-106.

ผ่าตัดหรือได้รับยาสลบ ผู้ที่ทำการไต่สวนในนามของศาล เรียกว่า โครโรเนอร์ (Coroner) โดยมีเจ้าหน้าที่ของศาล (Coroner officer) เป็นผู้ช่วย

การสอบสวนการตาย ถ้าเห็นว่าจำเป็นต้องผ่าศพตรวจ โครโรเนอร์จะสั่งให้พยาธิแพทย์ของทางราชการที่ได้รับการแต่งตั้งจากกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ผ่าศพตรวจนอกจากนี้ โครโรเนอร์อาจทำการสอบสวนเหมือนพนักงานสอบสวนหรือทำการไต่สวนโดยการนั่งพิจารณาในศาลก็ได้ บางกรณีอาจไต่สวนโดยมีคณะลูกขุนด้วย และในการสอบสวนหรือไต่สวน โครโรเนอร์มีอำนาจเรียกพยานหลักฐานจากตำรวจมาพิจารณาได้ทั้งหมด

ในประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ โครโรเนอร์เป็นนักกฎหมาย การผ่าศพในการชันสูตรพลิกศพนั้นผู้ผ่าเป็นพยาธิแพทย์ซึ่งเป็นข้าราชการหรือเอกชนก็ได้

ในประเทศสิงคโปร์ โครโรเนอร์เป็นนักกฎหมาย และเมื่อมีการตายโดยผิดธรรมชาติเกิดขึ้นต้องแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องรายงาน โครโรเนอร์ให้สอบสวน ในกรณีฆาตกรรม โครโรเนอร์จะร่วมกับพยาธิแพทย์ไปดูสถานที่เกิดเหตุ และเป็นผู้สั่งให้พยาธิแพทย์ของรัฐเป็นผู้ผ่าศพเพื่อหาสาเหตุการตาย แล้วเสนอความเห็นต่อ โครโรเนอร์เท่านั้น หากการตายเกิดจากการกระทำของบุคคล ให้โครโรเนอร์ทำการไต่สวนและสั่งให้มีการฟ้องคดีอาญาแก่ผู้ที่ต้องรับผิดชอบการนั้นต่อศาลด้วย

1.2) ระบบผู้พิพากษา (Judge System) เป็นระบบที่ผู้พิพากษา เป็นผู้ที่มีอำนาจสอบสวนการตายโดยผิดธรรมชาติและการตายที่เกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประเทศที่ใช้ระบบนี้ เช่น ประเทศเยอรมัน และอิตาลี

ในประเทศเยอรมัน เมื่อมีการตายโดยผิดธรรมชาติหรือผู้ตายไม่ทราบชื่อ พนักงานตำรวจหรือพนักงานฝ่ายปกครองจะต้องรายงานให้พนักงานอัยการหรือผู้พิพากษาศาลแขวงทราบเพื่อศาลจะได้ไปดูศพพร้อมกับแพทย์ 1 นาย ในกรณีที่จำเป็นต้องผ่าศพต้องใช้แพทย์ 2 นาย เป็นผู้ทำการผ่าศพ คนหนึ่งต้องเป็นแพทย์ที่ศาลตั้งหรือแพทย์ศาล และแพทย์ที่รักษาผู้ตายในระยะสุดท้ายจะเข้าร่วมผ่าศพไม่ได้

ในประเทศอิตาลี ผู้รับผิดชอบในการสอบสวนการตายคือพนักงานอัยการประจำศาลที่พิจารณาความผิดที่มีโทษสูง และเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่างๆตั้งแพทย์เข้าไปร่วมดูการผ่าศพด้วย

2) ระบบแพทย์สอบสวน ระบบนี้ แพทย์มีอำนาจเต็มในการชันสูตรพลิกศพ โดยมีอำนาจตั้งแต่การดูศพและรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดเกี่ยวกับการตายนั้น ตลอดจนการ

สอบสวนพยานบุคคล และรวมถึงอำนาจในการผ่าศพตรวจด้วยตนเอง⁴⁵ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น

ในประเทศสหรัฐอเมริกา การสอบสวนการตายในสหรัฐอเมริกา เป็นไปตามกฎหมายของแต่ละรัฐซึ่งมีทั้งระบบโรเนอร์และระบบแพทย์สอบสวน โดยในปัจจุบันระบบแพทย์สอบสวนใช้อยู่ในสหรัฐอเมริกา 40 รัฐ คิดเป็นร้อยละ 35 ของประชากรสหรัฐอเมริกา

ในประเทศญี่ปุ่น ระบบแพทย์สอบสวนเกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่น เมื่อ ค.ศ. 1948 โดยใช้ระบบนี้ในเมืองใหญ่ เช่น โตเกียว โยโกฮามา และ โอซากา เป็นต้น และมีการจัดตั้งสำนักงานแพทย์สอบสวนเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกากระจายไปทั่วประเทศญี่ปุ่น

3) ระบบตำรวจ

เป็นระบบที่ตำรวจมีอำนาจเต็มฝ่ายเดียวในการชันสูตรพลิกศพ หรือตำรวจมีอำนาจที่จะชันนำหรือมีบทบาทสำคัญในการชันสูตรพลิกศพ⁴⁶ เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน มาเลเซีย และประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย

ในสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อมีการตายจากการทำร้ายเกิดขึ้น ตำรวจ พยาธิแพทย์ นักวิทยาศาสตร์ฝ่ายพิสูจน์หลักฐานจะไปตรวจสถานที่พบศพพร้อมๆกัน ถ้าจำเป็นที่จะทราบสาเหตุการตายหรือหาหลักฐานจากศพที่ต้องการผ่าศพ แพทย์จะนำศพไปผ่าตรวจพิสูจน์ที่สำนักงานตำรวจซึ่งมีความพร้อมที่จะผ่าศพตรวจได้เป็นอย่างดี หรืออาจเป็นที่โรงพยาบาลของคณะแพทย์ และหากจำเป็นต้องตรวจค้นทางห้องปฏิบัติการที่ยาก แพทย์สามารถส่งสิ่งที่ตรวจจากศพหรือจากสถานที่พบศพไปตรวจยังสำนักงานตำรวจระดับสูงขึ้นไปได้

ในประเทศมาเลเซีย ใช้นายตำรวจในการสืบสวนสอบสวนการตายโดยผิดธรรมชาติเช่นเดียวกับประเทศอินเดีย แต่เมื่อตำรวจจะให้มีการผ่าศพ ตำรวจต้องส่งศพไปให้พยาธิแพทย์ของรัฐบาลเพื่อผ่าศพเท่านั้น

ในประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย ได้แก่ นอร์เวย์ สวีเดน เดนมาร์ก ซึ่งการชันสูตรของประเทศกลุ่มนี้จะใช้เจ้าหน้าที่ตำรวจร่วมกับสาธารณสุขตำบล ซึ่งเป็นแพทย์จากการดูแลสุขภาพ และรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ และแพทย์เป็นผู้แนะนำว่าควรที่จะได้รับการผ่าศพตรวจหรือไม่ โดยอำนาจในการสั่งการให้มีการผ่าศพเป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

4) ระบบพนักงานอัยการ (Procurator – Fiscal System) เป็นระบบการชันสูตรพลิกศพที่ใช้อยู่ในประเทศสกอตแลนด์ แม้สกอตแลนด์จะมีฐานะเป็นรัฐหนึ่งในเกาะอังกฤษ แต่ระบบ

⁴⁵ สุธีพร เบ็ญจวรรณ. (2556). *มาตรฐานการชันสูตรพลิกศพของประเทศไทย : ศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 17-18.

⁴⁶ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 37. หน้า 54-56.

กฎหมายของสกอตแลนด์ต่างไปจากอังกฤษ กล่าวคือ ไม่มีระบบศาลโคโรเนอร์ แต่ได้ให้อำนาจแก่หัวหน้าพนักงานอัยการที่มีเขตอำนาจเป็นผู้มีอำนาจในการจัดการเกี่ยวกับการตาย ที่เรียกกันว่า Procurator – Fiscal มีหน้าที่ตรวจสอบสาเหตุการตายที่สงสัยว่าเกิดขึ้นโดยผิดธรรมชาติ และเข้าควบคุมดูแลการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งโดยปกติแล้ว โปรคิวเรเตอร์ฟิสิกส์จะได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ แพทย์ ญาติของผู้ตาย หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง⁴⁷ เมื่อมีกรณีการตายดังต่อไปนี้เกิดขึ้น

(1) การตายที่เกิดขึ้นจากการถูกทำร้าย เป็นที่น่าสงสัย หรือไม่ทราบเหตุการณ์ตาย
(2) การตายที่เกิดขึ้นจากการกระทำโดยเจตนากระทำความผิดหรือความประมาทเลินเล่อของผู้อื่น

(3) กรณีมีเหตุอันสมควรเชื่อหรือสงสัยว่าเป็นการฆ่าตัวตาย
(4) การตายโดยอุบัติเหตุ
(5) การตายที่เกิดขึ้นจากการใช้ยานพาหนะ รวมทั้งอากาศยาน เรือ หรือรถไฟ
(6) การตายที่เกิดจากการถูกเพลิงไหม้ หรือระเบิด
(7) การตายของเด็กและทารกแรกเกิด
(8) การตายที่เกิดขึ้นขณะทำงานหรือการประกอบอาชีพ
(9) การตายที่เป็นผลมาจากการทำแท้งหรือพยายามทำแท้ง
(10) การตายที่มีการร้องเรียนว่าการรักษาหรือไม่รักษาของแพทย์ มีส่วนทำให้เกิดความตายเกิดขึ้น

(11) การตายที่เกิดขึ้นจากการได้รับสารพิษหรือสงสัยว่าได้รับสารพิษ
(12) การตายที่เกิดขึ้นจากโรคติดต่อร้ายแรงหรืออาหารเป็นพิษ
(13) การตายที่เกิดขึ้นในขณะที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานตามกฎหมาย
(14) การตายใดๆ ซึ่งแพทย์ไม่อาจจะระบุสาเหตุการตายที่แท้จริงได้

หากโปริคิวเรเตอร์ฟิสิกส์เชื่อว่าการตายนั้นเกิดขึ้นด้วยเหตุธรรมชาติและไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญา จะให้แพทย์ออกหนังสือรับรองสาเหตุการตายโดยไม่ต้องทำการชันสูตรพลิกศพก็ได้

ถ้าเป็นกรณีที่มีความเป็นไปได้ว่าการตายเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญา จำเป็นต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงและสาเหตุการตาย เมื่อโปริคิวเรเตอร์ฟิสิกส์ได้รับแจ้งรายงานการตาย

⁴⁷ ธีรวัดน์ เอื้อพอด. (2551). *มาตรการตรวจสอบและอำนวยการใช้อำนาจรัฐ : ศึกษากรณีการชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 32.

ก็จะทำการสอบสวนถึงสาเหตุการตายและแจ้งไปยังตำรวจที่มีตำแหน่งเป็นตำรวจผู้ทำการผ่าศพ เพื่อทำการตรวจศพ ซึ่งหากเป็นกรณีที่ต้องทำการผ่าศพเพื่อพิสูจน์แล้วจำเป็นต้องกระทำโดยพยาธิ แพทย์ 2 คน โดยแพทย์แต่ละคนจะต้องทำความเข้าใจเป็นรายงานการชันสูตรพลิกศพด้วย โดย รายงานดังกล่าวอาจถูกนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาคดีของศาลได้ ดังนั้น โปริคิวเร เตอร์ฟิลคัสจึงเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบหลักในการชันสูตรพลิกศพ โดยมีแพทย์และผู้เชี่ยวชาญ ต่างๆ เป็นผู้ร่วมค้นหาความจริงเกี่ยวกับการตาย

5) ระบบผสม

เป็นระบบการชันสูตรพลิกศพที่ให้อำนาจในการชันสูตรพลิกศพขึ้นอยู่กับองค์กร หลายฝ่าย เช่น แพทย์ ตำรวจ พนักงานอัยการ หรือศาล โดยจะไม่ให้อำนาจแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียง ฝ่ายเดียว แต่จะให้องค์กรฝ่ายอื่นเข้าร่วมด้วย⁴⁸ เช่น ประเทศรัสเซีย และฝรั่งเศส

ในประเทศรัสเซีย กรณีที่มีเหตุสงสัยในการตายหรือเป็นการตายผิดธรรมชาติแล้ว เช่น การตายจากเหตุอันไม่ปรากฏโดยทันทีทันใด เช่น ตายจากถูกฆ่าตาย การฆ่าตัวตาย ตายจาก อุบัติเหตุ เป็นต้น แพทย์จะยังไม่ออกใบมรณะบัตรให้ แต่ต้องทำการผ่าศพตรวจทุกรายและแพทย์ผู้ พบศพจะต้องแจ้งไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจ สำหรับการตรวจศพนั้นสามารถกระทำโดยคำสั่งของ เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือหัวหน้าอัยการหรือศาลก็ได้ แต่โดยปกติแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นผู้รวบรวม หลักฐาน แพทย์ประจำเขตจะเป็นผู้ทำการชันสูตรพลิกศพและทำการรายงานการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งโดยปกติแล้วรายงานของแพทย์จะเป็นที่ยอมรับในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี แต่แพทย์อาจ ถูกเรียกโดยจำเลย อัยการ หรือศาลได้ ถ้าจำเป็นที่จะต้องซักถามรายงานนั้นและอาจมีการอ้างถึง ผู้เชี่ยวชาญด้านนั้นๆ ได้

ในประเทศฝรั่งเศส เมื่อมีการตายเกิดขึ้น ปกติแพทย์ผู้ดูแลผู้ป่วยก่อนตายจะเป็นผู้ ออกใบมรณะบัตรให้ แต่ถ้าไม่มีแพทย์ผู้ดูแลผู้ป่วยก่อนตายและไม่มีใบมรณะบัตร หรือในกรณีที่มี ใบมรณะบัตรแต่เป็นการตายอย่างกะทันหัน หรือตายโดยไม่คาดคิดมาก่อนเช่น ถูกฆ่าตาย ฆ่าตัวเอง ตาย ตายจากอุบัติเหตุ หรือตายจากเหตุที่กฎหมายระบุว่า การตายดังกล่าวต้องแจ้งให้เจ้าพนักงาน ทราบ กรณีทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะต้องแจ้งไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือตำรวจหรือพนักงานอัยการ หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่จะส่งศพมาที่สถาบันนิติเวช ผู้มีอำนาจในการสอบสวนก็จะทำการสอบสวน เหตุที่ตายได้ แต่จะทำการผ่าศพตรวจนั้นต้องได้รับการยินยอมจากพนักงานอัยการหรือศาลเท่านั้น เมื่อได้รับคำสั่งแพทย์ที่สถาบันนิติเวชจะทำการผ่าศพและทำรายงานการตรวจศพกลับไปยังผู้ที่มี คำสั่งมา

⁴⁸ ธีรวัฒน์ เอื้อพอล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 47. หน้า 33-35.

กล่าวโดยสรุป การชันสูตรพลิกศพ เป็นการสอบสวนการตายโดยผิดธรรมชาติ ได้แก่ การตรวจศพจากลักษณะภายนอก การรวบรวมพยานหลักฐานจากศพและสถานที่พบศพ ตลอดจนการผ่าศพตรวจ เพื่อให้ทราบว่าเป็นศพของผู้ใด มีสาเหตุและพฤติการณ์การตายอย่างไร โดยมีองค์กรผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ ประกอบด้วย พนักงานสอบสวน แพทย์ พนักงานอัยการ และพนักงานปกครอง ซึ่งมีกระบวนการในการชันสูตรแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การตรวจศพ การผ่าพิสูจน์การตาย และการไต่สวนถึงสาเหตุและพฤติการณ์การตายของศาล โดยขั้นตอนและองค์กรผู้ทำการชันสูตรพลิกศพจะเป็นไปตามระบบของการชันสูตรพลิกศพได้แก่ ระบบศาล ระบบตำรวจ ระบบแพทย์สอบสวน ระบบพนักงานอัยการ และระบบผสม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการชันสูตรพลิกศพก่อให้เกิดพยานหลักฐานสำคัญจากศพหรือผู้ตายอันส่งผลให้ต้องกระทำการอย่างรอบคอบและระมัดระวัง เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้ตาย และสร้างความเป็นธรรมให้แก่ญาติของผู้ตายด้วย

2.3 แนวคิด ความหมาย และประเภทของพยานหลักฐาน

พยานหลักฐาน เป็นส่วนสำคัญโดยเฉพาะในคดีอาญา เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ดังนั้นจึงต้องศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับพยานหลักฐาน ความหมาย และประเภทของพยานหลักฐาน ดังต่อไปนี้

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับพยานหลักฐาน

แนวคิดในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยอาศัยพยานหลักฐานทางคดี เป็นกระบวนการหนึ่ง ที่รัฐสร้างขึ้นมาใช้เป็นกติการักษาความสงบเรียบร้อย เพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคล โดยกำหนดอำนาจให้เจ้าพนักงานผู้รักษาความสงบเรียบร้อยและศาลต้องมีหน้าที่จะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวหา พิสูจน์ความจริงด้วยพยานหลักฐาน และพยานหลักฐานนั้นต้องได้มาจากการแสวงหาของเจ้าพนักงาน และการนำสืบพยานต้องกระทำโดยชอบด้วยกฎหมายตามกระบวนการพิจารณาที่ถูกบัญญัติไว้โดยกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา

ฉะนั้นพยานหลักฐานจึงเป็นเรื่องของการนำเสนอข้อเท็จจริงเพื่อพิสูจน์ว่าความจริงเป็นอย่างไร การแสวงหาข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงต้องมีระเบียบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง เพื่อจัดปัญหาหรือระแวงว่าพยานที่เสนอนั้นเป็นเท็จหรือป็นหลักฐานเพื่อเอาเปรียบทางคดี และพยานหลักฐานชิ้นนั้นต้องอาศัยเหตุผลหรือการวิเคราะห์แล้วว่าเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดี และน่าเชื่อถือจึงรับเข้ามา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดอย่างเปิดกว้างไว้ว่าพยานหลักฐานทุกชนิดที่สามารถพิสูจน์ว่าจำเลยผิดหรือบริสุทธิ์สามารถอ้างเป็นพยานหลักฐานได้

ซึ่งตรงกับหลักสากลทั่วไปในการรับฟังพยานหลักฐาน เนื่องจากคดีอาญานั้นต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงจนสิ้นสงสัย หมายถึงว่าต้องนำสืบแสดงให้ศาลเห็นพยานหลักฐานที่น่าเสนอถึงการมีอยู่ของข้อเท็จจริงโดยปราศจากข้อสงสัย ซึ่งกฎหมายได้ให้หลักประกันคุ้มครองสิทธิจากพยานหลักฐานที่ยังสงสัยขัดแย้งตามหลักที่ว่า สิ่งที่ได้มามีใช่เครื่องพิสูจน์ความชอบธรรมหรือถูกต้องในวิธีการที่ได้มาดังนั้น หากพยานหลักฐานนั้นยังสงสัยอยู่ให้ยกประโยชน์แก่จำเลย

กฎแห่งพยานหลักฐาน⁴⁹ มีหัวใจสำคัญอยู่ 2 ประการ ได้แก่ ความเป็นสาระสำคัญ (Materiality) และการยอมรับฟังได้ (Admissibility) การที่พยานหลักฐานหรือพยานวัตถุใช้เป็นหลักฐานในศาลและเป็นที่ยอมรับได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามกฎพื้นฐานแห่งพยานหลักฐาน 4 ประการ หากมีการเบี่ยงเบนประเด็นไปจากกฎพื้นฐานทั้ง 4 ประการแล้วจะเป็นจุดอ่อนให้ทนายสามารถโต้แย้งในชั้นศาล ทำให้พยานหลักฐานนั้นเสียคุณค่าในตัวไป

กฎข้อที่หนึ่ง ป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุ โดยเริ่มตั้งแต่เมื่อเจ้าหน้าที่คนแรกไปถึงสถานที่เกิดเหตุ จนกระทั่งผู้ชำนาญทำการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเสร็จสิ้น

กฎข้อที่สอง เก็บพยานหลักฐานอย่างถูกต้องตามกฎหมายโดยบุคคลที่เก็บพยานหลักฐานนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่กฎหมายให้อำนาจไว้ในการเข้าและเก็บวัตถุพยานต่างๆ ในสถานที่เกิดเหตุ เช่น พนักงานสอบสวน เจ้าหน้าที่กองพิสูจน์หลักฐาน หรือเจ้าหน้าที่วิทยาการตำรวจ เป็นต้น

กฎข้อที่สาม กระทบการค้นหาและเก็บพยานหลักฐานอย่างเหมาะสม ผู้ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุจะต้องไม่มองข้ามหรือละเลยวัตถุพยานเลยแม้แต่เพียงชิ้นเดียว ถ้าสงสัยว่าสิ่งนั้นจะเป็นวัตถุพยานหรือไม่ ก็ให้ทำการเก็บไว้ก่อนพร้อมทั้งระบุรายละเอียดของวัตถุพยานนั้น ตำแหน่งที่พบและการบรรจุหีบห่อรักษาไว้อย่างเหมาะสม

กฎข้อที่สี่ มีหลักฐานแสดงลำดับการครอบครองพยานหลักฐาน โดยตลอด หมายถึงพยานหลักฐานนั้นจะต้องอยู่ภายใต้การคุ้มครองของบุคคลหรือหน่วยงาน ตั้งแต่เริ่มเก็บกระทั่งแสดงในชั้นศาลโดยไม่มีการขาดช่วงในการครอบครองเลย ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงช่วงการครอบครองจะต้องมีหลักฐานแสดงการรับส่งของกลางนั้น โดยตลอด ในกรณีที่ช่วงการครอบครองหลักฐานนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไป ศาลจะต้องขอหลักฐานในการระบุลำดับการรับส่งของกลางเพื่อตรวจสอบว่า

1) การจัดการกระทำโดยบุคคลผู้เก็บวัตถุพยาน และมีการจำแนกวัตถุพยานในสถานที่เกิดเหตุโดยการระบุ วัน เดือน ปี และเวลาที่เก็บ พร้อมทั้งรายละเอียดต่างๆ ของพยานวัตถุนั้นจาก

⁴⁹ คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์. (2559). *การพัฒนาแนวทางการรับฟังพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ความจริงในคดี*. รายงานการวิจัย คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 54.

สถานที่เกิดเหตุ

2) การเก็บรักษาวัตถุพยานเป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ไม่เกิดการปนเปื้อน และข้อผิดพลาดใดๆ มีการแยกเก็บและจำกัดให้เกี่ยวข้องได้เฉพาะผู้ที่จำเป็นเท่านั้น

3) ระหว่างการขนส่งพยานวัตถุมีการป้องกันการปะปนกันของวัตถุพยานแต่ละชิ้น รวมทั้งมีการหีบห่อวัตถุพยานและติดฉลากได้อย่างเหมาะสม

4) ของกลางได้ส่งมอบให้แก่ผู้รับ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญในการห้องปฏิบัติการแพทย์ หรือหน่วยงานอื่นๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยมีหลักฐานแสดง วัน เดือน ปี และเวลาที่รับของ กลาง รายละเอียดของของกลาง และให้ผู้รับวัตถุพยานลงลายมือชื่อ วัน และเวลาไว้ในสำเนา หนังสือนำเสนอด้วย

2.3.2 ความหมายและความสำคัญของพยานหลักฐาน

พยานหลักฐาน หมายถึง สิ่งใดๆ ที่แสดงข้อเท็จจริงให้ปรากฏแก่ศาลได้⁵⁰ ในการ ดำเนินคดี ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา ส่วนมากแล้วจะมีคู่ความสองฝ่าย คือ โจทก์กับจำเลย ทั้งโจทก์และจำเลยต่างจะกล่าวอ้างข้อเท็จจริงต่างๆ มาในคำฟ้องและคำให้การ เพื่อสนับสนุนข้อ กล่าวหาหรือข้อแก้ต่างของตน ซึ่งข้อเท็จจริงต่างๆ เหล่านี้ย่อมตรงกันหรือขัดแย้งกันบ้าง และถ้า กระบวนการพิจารณาจบสิ้นเพียงเท่านี้ ศาลย่อมไม่อาจชี้ขาดได้ว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด เพราะศาลไม่ มีทางทราบว่ายฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอันเป็นเท็จ ฉะนั้นคู่ความแต่ละฝ่ายจึงมีความ จำเป็นต้องหาข้อพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างของตนให้ศาลเชื่อ นั่นคือการนำพยานหลักฐานมาแสดงยืนยัน ข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้างนั่นเอง⁵¹

ความสำคัญของพยานหลักฐาน การสืบสวนสอบสวนนั้นจำเป็นจะต้องมีพยานหลักฐาน เพื่อจะใช้เป็นหลักฐานยืนยันหรือบ่งชี้ในการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิด จึงมีความสำคัญ ดังนี้ พยานหลักฐานจึงเป็นสิ่งที่พิสูจน์ถึงการเกิดของคดี หรือเป็นการพิสูจน์ว่ามีการกระทำความ ผิดขึ้น สามารถที่เชื่อมโยงกับผู้ต้องสงสัยให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับผู้เสียหายหรือสถานที่เกิดเหตุ

พยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมเข้ามานั้นต้องคำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผล ของพยานหลักฐานที่ได้มาดังกล่าวต้องเป็นพยานที่มีมูลความจริงหรือสามารถค้นหาความจริงโดยมี ความเชื่อมโยงและสอดคล้องต้องกันของคดีด้วยทฤษฎีหลักเหตุผล

ทฤษฎีหลักเหตุผล หมายถึง ความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันของพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาขอบด้วยกฎหมาย โดยมีความเชื่อมโยงสอดคล้องต้องกันอันทำให้เชื่อได้ว่าเป็น พยานหลักฐานที่มีมูลความจริงและสามารถรับฟังได้ดี ทฤษฎีหลักเหตุผล แบ่งออกได้ 3 กรณี คือ

⁵⁰ โสภณ รัตนนารถ. (2557). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. หน้า 23.

⁵¹ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2563). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. หน้า 21.

1) เหตุผลธรรมดา (Normal Rational) หมายถึง เหตุผลธรรมดาทั่วไปซึ่งวิญญูชนหรือบุคคลทั่วไปย่อมรู้และเข้าใจสิ่งนั้นหรือเหตุผลนั้นๆ โดยไม่ต้องมีความรู้หรือความชำนาญเป็นพิเศษแต่อย่างใด

2) เหตุผลทางวิทยาการ (Scientific Rational) หมายถึง เหตุผลตามหลักวิทยาการหรือวิทยาศาสตร์ ซึ่งบุคคลธรรมดาไม่สามารถให้ความเห็นได้จะให้เหตุผลหรือความเห็นได้เฉพาะผู้มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ

3) เหตุผลทางจิตวิทยา (Psychology Rational) หมายถึง เหตุผลที่อาศัยการวินิจฉัยเพราะทางจิตวิทยา ซึ่งต้องมองถึงภาวะแห่งจิตใจของบุคคลเข้ามาช่วยในการกลั่นกรองมูลคดีและชี้แนะนักพยาน

อีกทั้งพยานหลักฐานยังมีความสำคัญในกระบวนการทางศาล ในการรับฟังและใช้ดุลพินิจชี้แนะนักพยานหลักฐานทั้งหมด โดยห้ามพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำ ความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริง หากชี้แนะนักพยานหลักฐานแล้วมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์ความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย เพราะในคดีอาญามีข้อสันนิษฐานว่าจำเลยทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริง⁵²

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหากมีการฆาตกรรมเกิดขึ้น และต้องการพิสูจน์เพื่อลงโทษผู้กระทำ ความผิดหรือจำเลย คู่ความฝ่ายโจทก์ ไม่ว่าจะเป็นอัยการหรือผู้เสียหาย ย่อมต้องนำสืบพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ให้ศาลรับฟังและชี้แนะนักพยานหลักฐานให้ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริงโดยปราศจากข้อสงสัย

2.3.3 ประเภทของพยานหลักฐาน

พยานหลักฐานที่คู่ความจะนำมาแสดงยืนยันข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้างสามารถแยกเป็นประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ พยานผู้เชี่ยวชาญ

1.1) พยานบุคคล หมายถึง ผู้ที่จะต้องมาเปิดเผยถึงการรับรู้ของตนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในคดี โดยการให้ถ้อยคำ การรับรู้นี้เป็นารรับรู้โดยประสาทสัมผัสของตนโดยตรง คือจากการได้เห็น ได้ฟัง หรือได้ยิน และมาถ่ายทอดข้อเท็จจริงนั้นต่อศาล โดยศาลจะจดบันทึกข้อเท็จจริงเหล่านั้นไว้ในสำนวนความ

พยานบุคคลต้องเป็นบุคคลที่สามารถเข้าใจและตอบคำถามได้ เนื่องจากจะต้องมีการถ่ายทอดข้อเท็จจริงที่ตนได้สัมผัสมาให้ศาลทราบและเข้าใจได้ ไม่ว่าบุคคลที่จะมาเป็นพยานจะเป็น

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227.

บุคคลที่มีสัญชาติหรือต่างประเทศ หรือพูดภาษาไทยได้หรือไม่ หรือมีสภาพร่างกายที่พิการเพียงใด หากบุคคลนั้นเป็นบุคคลที่ไปสัมผัสกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีประกอบกับสามารถฟังคำถาม เข้าใจ และถ่ายทอดข้อเท็จจริงเหล่านั้นออกมาให้ศาลบันทึกถ้อยคำได้ บุคคลนั้นเป็นพยานบุคคลได้

พยานบุคคล เช่น ประจักษ์พยาน พยานบอกเล่า พยานนำหรือพยานหมาย พยาน แวดล้อมกรณีหรือพยานพดิดเหตุ และพยานผู้ชำนาญพิเศษเป็นต้น ซึ่งมีความสำคัญต่อการพิสูจน์ ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยเป็นอย่างมาก เพราะเป็นผู้ที่เห็นใกล้ชิดกับเหตุการณ์นั้น โดยตรงมากกว่าผู้อื่น ซึ่งส่งผลต่อการรับฟังและชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานของศาลในการพิจารณา และตัดสินคดีด้วย

1.2) พยานเอกสาร หมายถึง เอกสารต่างๆ ที่คู่ความอ้างอิงเป็นพยานประกอบเป็น ข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนในการพิจารณาคดี เช่น หนังสือลายลักษณ์อักษรที่ได้จัดเขียน พิมพ์ หรือ จารึกไว้เป็นการถาวรและอ่านได้ความ หรือรูปรอย หรือวัตถุที่มีข้อความปรากฏเป็นลายลักษณ์ อักษร หรือปรากฏเป็นเครื่องหมายที่สามารถใช้แทนลายลักษณ์อักษรได้

ในคดีอาญาประเด็นข้อพิพาทหลักคือ จำเลยกระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ ต้อง พิจารณาจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาแสดงต่อศาลว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริง ศาล ไม่อาจใช้ความรู้สึกส่วนตัว หรือสิ่งที่ไม่ใช่พยานหลักฐานมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินคดี โดย พยานเอกสารเป็นหนึ่งในพยานที่คู่ความสามารถนำมาอ้างเพื่อพิสูจน์ตามข้อกล่าวอ้างของตน เพื่อให้ศาลรับฟังและชี้แจงน้ำหนักในการพิจารณาและตัดสินคดีต่อไป โดยมีวิธีการนำสืบพยาน เอกสารดังนี้

(ก) ต้องนำสืบด้วยต้นฉบับเอกสาร

ตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 238 บัญญัติว่า ต้นฉบับเอกสารเท่านั้นที่ อ้างเป็นพยานได้ ถ้าหาต้นฉบับไม่ได้ สำเนาที่รับรองว่าถูกต้องหรือพยานบุคคลที่รู้ข้อความก็อ้าง เป็นพยานได้

ถ้าอ้างหนังสือราชการเป็นพยาน แม้ต้นฉบับยังมีอยู่จะส่งสำเนาที่เจ้าหน้าที่รับรองว่า ถูกต้องก็ได้ เว้นแต่ในหมายเรียกจะบ่งไว้เป็นอย่างอื่น

จะเห็นได้ว่าการอ้างเอกสารเป็นพยานในคดีอาญา จะต้องนำสืบด้วยต้นฉบับเอกสาร เท่านั้น จะใช้สำเนามาสืบแทนไม่ได้

(ข) ข้อยกเว้น

(1) ถ้าหาต้นฉบับไม่ได้ ก็สามารถอ้างสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องหรือพยานบุคคลที่รู้ ข้อความมาเป็นพยานหลักฐานแทนได้

โดยคำว่าหาต้นฉบับไม่ได้ เป็นคำที่มีความหมายกว้าง อาจเป็นการหาต้นฉบับไม่ได้ ด้วยเหตุสุดวิสัย ถูกทำลายหรือทางราชการไม่ยอมให้เอกสารนั้นมาก็ได้ ยกตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 422/2522 ต้นฉบับจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าในสมุดทะเบียน ส่วนกลางของต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ของประเทศนั้นรับรองสำเนาสถานทูตไทยส่งสำเนามาฟังสำเนานั้นเป็นพยานหลักฐานได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1702/2522 เจ้าของรถยนต์ที่ศาลริบรื้อขอรับรถยนต์คืนอ้างว่าไม่รู้เห็นในการกระทำผิดภาพถ่ายหนังสือรับรองการจดทะเบียนนิติบุคคลของสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทซึ่งแนบมากับคำร้อง และ โจทก์ไม่คัดค้านมีคำรับรองสำเนาถูกต้องของผู้รับมอบอำนาจของผู้ร้อง ต้นฉบับอยู่ในสำนวนความที่ศาลจังหวัดอื่น ผู้ร้องจึงไม่ได้ส่งต้นฉบับต่อศาล ไม่ขัดต่อกระบวนการพิจารณาความ ฟังได้ว่ากรรมการมอบอำนาจโดยถูกต้อง

(2) ถ้าอ้างหนังสือราชการเป็นพยาน แม้ต้นฉบับยังมีอยู่จะส่งสำเนาที่เจ้าหน้าที่รับรองว่าถูกต้องเป็นพยานหลักฐานแทนต้นฉบับก็ได้ เว้นแต่ในหมายเรียกจะบ่งไว้เป็นอย่างอื่น เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1719/2494 จำเลยอ้างต้นฉบับรายงานเบ็ดเสร็จประจำวันของสถานีตำรวจเป็นพยานต่อศาล แต่ผู้บังคับกองตำรวจคัดสำเนาส่งมาให้โดยรับรองว่าเป็นสำเนาอันแท้จริงดังนี้ ถ้าโจทก์มิได้คัดค้านว่าเจ้าหน้าที่คัดสำเนาผิดจากต้นฉบับแล้ว ศาลก็ชอบที่จะฟังสำเนาเอกสารนั้นเป็นพยานหลักฐานได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 238 หากจำต้องอ้างพยานบุคคลมาสืบประกอบเอกสารที่อ้างนั้นไม่

อนึ่ง ในบางกรณีแม้สำเนาเอกสารรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ เพราะมิใช่ต้นฉบับ ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 238 แต่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานในฐานะพยานวัตถุได้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 2572/2540 โปษสลากินรวบเป็นภาพถ่ายจากเครื่องถ่ายภาพเอกสาร แต่ภาพถ่ายเอกสารดังกล่าวเป็นบันทึกความจำเกี่ยวกับการเล่นการพนันสลากินรวบมีลักษณะเหมือนเป็นโปษสลากินรวบที่คนเดินโปษหรือเจ้ามือเป็นผู้ทำเพื่อส่งต่อให้เจ้ามือหนีขึ้นไปอีกทอดหนึ่ง จึงต้องถ่ายสำเนาเก็บไว้เป็นหลักฐานมีจำนวนถึง 656 แผ่น แม้จะรับฟังเป็นพยานเอกสารไม่ได้ เพราะมิใช่ต้นฉบับ แต่ก็ฟังได้ว่าเป็นพยานวัตถุเกี่ยวแก่การเล่นการพนันจึงรับฟังภาพถ่ายเอกสารดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานได้

1.3) พยานวัตถุ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างหากอยู่ในสถานะที่เหมาะสมไม่ว่าจะเป็นวัตถุ สสาร หรือร่องรอยต่างๆ สิ่งใดก็ตามถ้าสามารถใช้พิสูจน์ได้ว่า มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและบอกได้ว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด และสามารถเชื่อมโยงผู้กระทำผิดเข้ากับอาชญากรรมได้ โดยคู่ความนำมาศาลหรือขอให้ศาลไปตรวจสิ่งของหรือวัตถุนั้น เช่น อาวุธมีดที่ใช้แทงทำร้ายร่างกาย อาวุธปืนที่ยิงคนเสียชีวิต หรือสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งศาลสามารถไปตรวจดูได้ เป็นต้น โดยแบ่ง

ออกเป็น 4 ประเภทได้แก่ พยานวัตถุไม่ถาวร (Translet Evidence) พยานวัตถุที่เป็นรูปแบบ (Pattern Evidence) พยานวัตถุตามสภาพ (According Evidence) และพยานวัตถุที่สามารถถ่ายทอดหรือโยกย้าย (Transfer Evidence)⁵³

พยานวัตถุมีความสำคัญในคดีอาญาเป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งชี้ว่ามี การกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง เพราะคนร้ายมักจะทิ้งหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุ, สามารถใช้ เชื่อมโยงผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายหรือสถานที่เกิดเหตุได้, สามารถใช้ชี้ตัวผู้กระทำความผิด เช่น จาก รอยนิ้วมือแฝงในสถานที่เกิดเหตุ, สามารถใช้ป้องกันผู้บริสุทธิ์จากการถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด , สามารถใช้ยืนยันคำให้การของผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด หรือพยานในคดีอาญา, สามารถทำให้ เกิดการรับสารภาพว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง, สามารถให้ความน่าเชื่อถือมากกว่าพยานบุคคล เพราะคำให้การของพยานบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้จากการถูกขอร้อง หลอกลวง ช่มชู้ หรือให้ สินบน และที่สำคัญที่สุดคือ ศาลใช้พยานวัตถุเป็นหลักในการพิจารณาคดี เพราะพยานวัตถุเป็น พยานที่แท้จริงมีคุณค่าอยู่ในตัวเอง ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้⁵⁴ โดยมีวิธีการสืบพยานวัตถุดังนี้

(ก) การต้องนำพยานวัตถุมาสืบในศาล ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 241 บัญญัติว่า สิ่งใดใช้เป็นพยานวัตถุต้องนำมาศาล ในกรณีที่นำมาไม่ได้ ให้ศาลไป ตรวจสอบรายงานยังที่ที่พยานวัตถุนั้นอยู่ตามเวลาและวิธีซึ่งศาลเห็นสมควรตามลักษณะแห่งพยานวัตถุ

ถ้าพยานวัตถุเป็นสิ่งของที่สามารนำมาศาลได้ เช่น แผ่นป้ายทะเบียนรถ เลขตัวรถ คู่ความก็ต้องนำมาสืบในศาล แต่ถ้าไม่อาจนำมาสืบในศาลได้อาจเป็นเพราะ โดยสภาพของวัตถุ นั้นเองไม่อาจมาศาลได้ เช่น รถยนต์ขนาดใหญ่ เป็นต้น หรือมีความจำเป็นที่จะต้องให้ศาลไป ตรวจสอบพยานวัตถุ ณ ที่ตั้งอยู่ เช่น ของมีค่ามากอาจมีการสูญหายได้ หรือเคลื่อนย้ายแล้วอาจบอบสลาย เป็นต้น ก็ให้ศาลไปตรวจสอบพยานวัตถุ ณ ที่ตั้งอยู่ แต่บทบัญญัติมาตรานี้มิได้บังคับเด็ดขาดว่า ใน กรณีที่นำมาไม่ได้ให้ศาลต้องไปตรวจยังที่ที่พยานวัตถุนั้นต้องอยู่เสมอไป แต่อยู่ในดุลพินิจของศาล ถ้าศาลเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องไปตรวจ เพราะอาจนำสืบโดยวิธีอื่นแทนได้ เช่น นำสืบด้วย ภาพถ่าย แผ่นที่หรือพยานบุคคลก็ได้ ศาลก็อาจใช้ดุลพินิจสั่งงดเสียได้

1.4) พยานผู้เชี่ยวชาญหรือพยานผู้ชำนาญการพิเศษ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 243 วรรคแรกได้ให้ความหมายของคำว่าผู้เชี่ยวชาญไว้ว่า ผู้ใดโดยอาชีพหรือ มิใช่ก็ตาม มีความชำนาญพิเศษในการใด ๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฝีมือ พาณิชยกรรม การแพทย์ หรือกฎหมายต่างประเทศ และซึ่งความเห็นของเขานั้นอาจมีประโยชน์ในการวินิจฉัย ใน

⁵³ สันตัก ทูลธรรม. (2555). *บทบาทของเจ้าหน้าที่บริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับสูงในการรักษาพยานวัตถุในสถานที่เกิดเหตุ*. ปริญญาหมบัณฑิต สาขานิติวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ. หน้า 21-26.

⁵⁴ สมภพ เองสมบูรณ์. (2551). *การตรวจสถานที่เกิดเหตุเบื้องต้น*. นครปฐม: โรงเรียนนายร้อยตำรวจ. หน้า 46.

การสอบสวน ใต้วินิจฉัยหรือพิจารณาอาจเป็นพยานในเรื่องต่างๆ เป็นต้นว่า ตรวจร่างกาย หรือจิตของผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือจำเลย ตรวจลายมือ ทำการทดลอง หรือกิจการอย่างอื่นๆ

การเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมของพยานผู้เชี่ยวชาญอยู่ในฐานะผู้ช่วยในการให้ความเห็นโดยใช้ความรู้เฉพาะทางซึ่งศาลหรือบุคคลทั่วไปไม่อาจรู้เองได้ ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นพยานผู้เชี่ยวชาญคือ สำนักงานนิติวิทยาศาสตร์ตำรวจ สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยมีผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ ทำหน้าที่ในการให้ความเห็นต่อศาลในเรื่องที่ตนได้ตรวจพิสูจน์ในฐานะพยานผู้เชี่ยวชาญ⁵⁵

ปัจจุบันในคดีฆาตกรรมที่ต้องทำการชันสูตรพลิกศพ พยานผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะพยานวิทยาศาสตร์ที่หมายถึง พยานหลักฐานที่เกิดขึ้นด้วยการวิเคราะห์หรือวิจัย เช่น ทางฟิสิกส์ ทางเคมี หรือทางชีววิทยา เป็นต้น โดยผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้ และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป มีบทบาทสำคัญในทางพยานหลักฐานเป็นอย่างมาก ซึ่งพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เกิดจากการนำเอาพยานวัตถุที่ได้จากที่เกิดเหตุ เช่น ปลอดภัยปืน ครอบเลือด หรือพยานวัตถุที่ได้จากตัวผู้เสียหายหรือผู้ต้องสงสัยไปตรวจสอบวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ได้ผลการตรวจอันจะนำไปสู่การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีอาญา โดยผู้เชี่ยวชาญจะทำการวิเคราะห์และสรุปผลจากพยานวิทยาศาสตร์ออกมาในรูปแบบของพยานความเห็นหรือพยานผู้เชี่ยวชาญ⁵⁶

พยานวิทยาศาสตร์ได้แก่ วัตถุ สิ่งของ ที่ใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์ ในการยืนยันความถูกต้องแท้จริง อันได้แก่ ดีเอ็นเอ (DNA) ลายพิมพ์นิ้วมือ (Fingerprint) ในยุคปัจจุบันพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ถูกนำมาใช้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้ ในนานาประเทศ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และอีกหลายประเทศ ต่างก็ยอมรับว่าเทคโนโลยี ลายพิมพ์ ดีเอ็นเอ (DNA) ว่าเป็นมีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะคดีฆาตกรรม ศาลจะสามารถชี้แจงนำพยานหลักฐานที่ผ่านการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ ก็โดยอาศัยคำเบิกความของพยานความเห็นที่เป็นบุคคลธรรมดา โดยมีได้มีการเบิกความในฐานะพยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์ ในคดี ซึ่งตาม กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เรียกว่า พยานผู้เชี่ยวชาญ เบิกความในข้อเท็จจริงที่ศาลไม่อาจรู้เองได้ ปัจจุบันนี้การตรวจพิสูจน์ หลักฐานทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความจริงในอดีตมีการใช้ระบบจารีตนครบาล สงสัยใคร เราก็นำมาสอบสวน เมื่อไม่ได้ความบางครั้งก็มีการ

⁵⁵ อันธิร์ ก่ออารี. (2559). *การรับฟังพยานหลักฐานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายไทยและกฎหมายอิสลาม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. หน้า 50-52.

⁵⁶ พรเพชร วิชิตชลชัย. (2555). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 70.

ทำร้ายร่างกายผู้ต้องหาเพื่อให้รับสารภาพ แสดงให้เห็นว่านิติวิทยาศาสตร์มีบทบาทสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ต่อการพิสูจน์หลักฐาน นักกฎหมายยอมรับคุณค่าของพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ว่ามีคุณค่าในตัวเองและมีประโยชน์ต่อการชั่งน้ำหนักในชั้นพิจารณาและพิพากษาคดี โดยมีวิธีการสืบพยานผู้เชี่ยวชาญดังนี้

(ก) พยานผู้เชี่ยวชาญจะต้องมาเบิกความประกอบความเห็น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 วรรคสองบัญญัติว่า ศาลจะให้ผู้เชี่ยวชาญทำความเห็นเป็นหนังสือก็ได้ แต่ต้องให้มาเบิกความประกอบหนังสือนั้น ให้ส่งสำเนาหนังสือดังกล่าวแล้วแก่คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามวันก่อนวันเบิกความ ซึ่งจะเห็นได้ว่าพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีอาญา ศาลจะใช้ดุลพินิจสั่งให้ทำความเห็นเป็นหนังสือก็ได้ แต่จะต้องมาเบิกความประกอบความเห็นนั้นเสมอ เพราะการพิจารณาคดีอาญาจะต้องกระทำต่อหน้าจำเลย จำเลยจะได้มีโอกาสซักค้านความเห็นของผู้ชำนาญการพิเศษได้ หากไม่นำผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความประกอบความเห็นก็รับฟังบันทึกความเห็นเป็นพยานหลักฐานไม่ได้

ทั้งนี้ก็เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายจะได้มีโอกาสซักค้านเพราะความเห็นนั้นอาจเป็นผลร้ายแก่คู่ความฝ่ายนั้นได้ เมื่อคดีนี้ศาลส่งเอกสารฉบับที่อ้างว่าปลอมไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจพิสูจน์ลายมือชื่อตามคำขอของ โจทก์และสั่งให้ทำบันทึกความเห็นเป็นหนังสือ แต่โจทก์ไม่นำผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความประกอบความเห็นดังกล่าว ดังนั้นบันทึกความเห็นในการตรวจพิสูจน์ลายมือชื่อของโจทก์ดังกล่าวย่อมรับฟังไม่ได้

(ข) ข้อยกเว้น

(1) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 วรรคสอง ที่ว่าต้องมาเบิกความประกอบหนังสือด้วยนั้น ศาลฎีกาวินิจฉัยว่ามีขอบข่ายคับแคบแต่เป็นดุลพินิจของศาล หากศาลมิได้สั่งให้ทำความเห็นเป็นหนังสือ คู่ความย่อมอ้างส่งความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นพยานต่อศาลได้ โดยผู้เชี่ยวชาญไม่ต้องมาเบิกความประกอบ เหตุผลก็เพราะว่าในสภาพปัจจุบันพยานผู้เชี่ยวชาญมีจำนวนไม่มากนัก ไม่เพียงพอกับปริมาณคดี บางคนต้องทำความเห็นค่อนข้างมากหลายเรื่องหลายคดี ไม่มีเวลามาศาล เช่น ผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจยาเสพติด แพทย์ผู้ตรวจชันสูตรพลิกศพ เป็นต้น เพื่อแก้ไขปัญหานี้ข้อขัดข้องดังกล่าว ศาลฎีกาจึงวินิจฉัยว่า หากศาลมิได้สั่งให้ทำความเห็นเป็นหนังสือ คู่ความย่อมอ้างส่งความเห็นเป็นหนังสือต่อศาลได้ โดยผู้เชี่ยวชาญไม่ต้องมาเบิกความประกอบหนังสือ ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีคดีความผิดฐานปลอมเอกสาร โจทก์ได้ส่งลายมือชื่อทำบันทึกในสัญญาเช่าไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจพิสูจน์ว่าเป็นลายมือชื่อของโจทก์หรือไม่ ผู้เชี่ยวชาญตรวจพิสูจน์แล้วลงความเห็นว่ามีลายมือชื่อของโจทก์ แต่โจทก์มิได้นำผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความประกอบความเห็น คดีมีปัญหาว่าศาลจะรับฟังความเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาลงโทษจำเลยได้หรือไม่

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า บทบัญญัติตามมาตรา 238 วรรคสองนั้นให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจที่จะทำหรือไม่ทำก็ได้ มิใช่บทบังคับเด็ดขาด เมื่อศาลมิได้สั่งให้ทำความเห็นเป็นหนังสือ ก็ย่อมไม่ต้องห้ามมิให้รับฟังความเห็นดังกล่าว

(2) ถ้าจำเลยแถลงยอมรับข้อเท็จจริงว่าแพทย์ได้ตรวจร่างกายผู้เสียหาย และทำบันทึกการตรวจไว้จริง ศาลยอมรับฟังรายงานการตรวจร่างกายผู้เสียหายของแพทย์ได้ โดยแพทย์ไม่ต้องมาเบิกความประกอบ เช่น ในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา รายงานการตรวจร่างกายผู้เสียหายตามใบชันสูตรบาดแผลของแพทย์ แม้โจทก์จะไม่ได้นำแพทย์ผู้ตรวจมาเบิกความประกอบ หากจำเลยได้แถลงรับไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาว่าแพทย์ได้ตรวจร่างกายผู้เสียหาย และทำบันทึกการตรวจไว้จริง เอกสารดังกล่าวก็รับฟังเป็นพยานได้

2) พยานชั้นหนึ่งและพยานชั้นสอง

2.1) พยานชั้นหนึ่ง หมายถึง พยานหลักฐานชั้นที่ดีที่สุด ในบรรดาพยานหลักฐานทั้งหลายที่มุ่งพิสูจน์ข้อเท็จจริงเดียวกัน

2.2) พยานชั้นสอง หมายถึง พยานหลักฐานในลำดับชั้นรองลงมา

เป็นการแบ่งพยานหลักฐานตามหลักกฎหมายอังกฤษที่เรียกว่า กฎแห่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (Best evidence rule) เพื่อเปรียบเทียบระหว่างพยานหลักฐานหลายๆ ชั้นที่มุ่งพิสูจน์ข้อเท็จจริงเดียวกันซึ่งวางหลักว่า คู่กรณีจะต้องนำพยานที่ดีที่สุดมาพิสูจน์ โดยหลักนี้ทำให้ศาลไม่ยอมรับฟังพยานบอกเล่าถ้ายังมีประจักษ์พยาน ไม่ยอมรับฟังสำเนาของเอกสารถ้ายังมีต้นฉบับ และไม่รับฟังการสืบลายมือในเอกสาร โดยผู้เชี่ยวชาญถ้าตัวผู้เขียนยังมีอยู่ แต่ต่อมาความเห็นของนักกฎหมายก็เปลี่ยนไป จนปัจจุบันกลายเป็นหลักว่าพยานชั้นที่สองให้รับฟังได้ แต่การที่ไม่นำพยานที่ดีที่สุดมาสืบนั้นเป็นเพียงแต่กระทบกระเทือนต่อน้ำหนักแห่งพยานหลักฐานนั้นเท่านั้น

ในกฎหมายลักษณะพยานของไทยมีบทบัญญัติหลายมาตราที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับกฎแห่งพยานที่ดีที่สุด เช่น การอ้างพยานเอกสารต้องอ้างต้นฉบับ หรือห้ามรับฟังพยานบอกเล่า เป็นต้น แต่โดยทั่วไปแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 85 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 มิได้รับฟังพยานชั้นสอง บางกรณีศาลจึงอาจรับฟังพยานชั้นสองได้เท่าที่จำเป็น เช่น พยานชั้นหนึ่งตาย หรือไม่อาจหาตัวได้ เป็นต้น

3) พยานหลักฐานโดยตรงและพยานหลักฐานแวดล้อม

3.1) พยานหลักฐานโดยตรง (Direct evidence) หมายถึง พยานหลักฐานที่มุ่งพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นประเด็นพิจารณาในคดีโดยตรง ซึ่งหากศาลเชื่อพยานหลักฐาน โดยตรงนี้ ศาลสามารถสรุปข้อเท็จจริงได้โดยไม่ต้องค้นคว้าหาเหตุผลอื่นอีก

3.2) พยานหลักฐานแวดล้อม (Circumstantial evidence) หมายถึง พยานหลักฐานที่มุ่งพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่มีได้เป็นประเด็นพิพาทในคดีโดยตรง หากแต่พิสูจน์ข้อเท็จจริงอื่นที่บ่งชี้ว่าข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นพิพาทน่าจะเกิดขึ้นหรือไม่

การแบ่งประเภทของพยานหลักฐานวิธีนี้ พิจารณาจากความใกล้ชิดของข้อเท็จจริงที่พยานมุ่งพิสูจน์กับประเด็นพิพาทในคดี กล่าวคือ ถ้าข้อเท็จจริงใกล้ชิดจนเป็นอันเดียวกับประเด็นพิพาท พยานที่มุ่งสืบข้อเท็จจริงนั้นเป็นพยานโดยตรง แต่ถ้าข้อเท็จจริงมีได้เป็นอันเดียวกับประเด็นพิพาท พยานที่มุ่งพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นก็จะเป็นพยานแวดล้อม สรุปว่าพยานแวดล้อมกรณีคือ พยานเหตุผลที่จะทำให้ศาลเชื่อว่าข้อเท็จจริงบางอย่างอยู่หรือไม่ ซึ่งจะต้องมีการใช้เหตุผลอนุมานเอาอีกต่อหนึ่ง

4) ประจักษ์พยานและพยานบอกเล่า

4.1) ประจักษ์พยาน (Eyewitness) หมายถึง พยานบุคคลที่ได้ประสบข้อเท็จจริงที่เบิกความมาด้วยตนเอง

4.2) พยานบอกเล่า (Hearsay) หมายถึง พยานบุคคลที่มีได้ประสบข้อเท็จจริงที่เบิกความด้วยตนเอง แต่รับทราบมาจากการบอกเล่าของบุคคลอื่นหรือจากบันทึกที่บุคคลอื่นทำไว้ ซึ่งพยานบอกเล่านับว่าเป็นพยานชั้นสองโดยหลักกฎหมายทั่วไปไม่อาจรับฟังพยานบอกเล่าได้ โดยส่วนใหญ่แล้วพยานบอกเล่าจะเป็นเพียงพยานประกอบเพื่อที่จะทำให้ศาลเชื่อว่าประจักษ์พยานได้รู้เห็นจริง และทำให้น้ำหนักของประจักษ์พยานน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น คงมีเพียงบางเรื่องที่มีเหตุผลเพียงพอที่ศาลจะรับฟังพยานบอกเล่าว่ามีน้ำหนักลงโทษจำเลยได้

ท่านอาจารย์โสภณ โกสิน ได้ให้ความเห็นว่า เหตุที่กฎหมายไม่ยอมรับฟังพยานบอกเล่ามีเหตุผลดังนี้

(1) ผู้ที่ให้ข้อเท็จจริงมากับพยานที่มาเบิกความไม่ได้สาบานตัวต่อศาล แม้พยานบอกเล่าจะได้สาบานตัวก็ตามแต่เมื่อผู้ที่ยังว่ารู้ข้อเท็จจริงไม่ได้สาบานตัวแล้วจึงมีผลเท่ากับว่าข้อเท็จจริงนั้นได้กล่าวโดยไม่ได้สาบาน เพราะการสาบานตัวก่อนเบิกความนับว่าเรื่องสำคัญในการรับฟังคำพยานเหมือนกัน

(2) ผู้ที่ให้ข้อเท็จจริงแก่พยานบอกเล่าไม่มีทางที่จะถูกคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งถามค้านได้ จึงเป็นการยากที่จะรับฟังคำพยานบอกเล่าได้

(3) เป็นการขัดกับหลักในเรื่องที่ว่าศาลจะต้องจะต้องรับฟังแต่พยานที่ดีที่สุด (Best Evidence Rule) ดังนั้นจึงควรให้พยานที่ได้รู้ได้เห็นข้อเท็จจริงมาให้การ ไม่ควรรับฟังจากคำพยานบอกเล่าอีกทอดหนึ่ง

(4) คำพยานบอกเล่าที่มาให้การต่อศาลนั้น อาจหาแน่นอนไม่ได้เพราะพยานอาจจำเท็จจริงที่ได้ยินมาไม่หมดหรือจำผิดพลาด เมื่อมาเบิกความต่อศาล อาจคลาดเคลื่อนได้

การแบ่งประเภทของพยานตามวิธีนี้ พิจารณาความใกล้ชิดระหว่างพยานหลักฐานกับข้อเท็จจริงที่พยานมุ่งพิสูจน์ ถ้าพยานได้สัมผัสข้อเท็จจริงมาด้วยตนเองก็เป็นประจักษ์พยาน แต่ถ้าพยานมิได้สัมผัสข้อเท็จจริงเอง แต่ทราบมาจากบุคคลอื่นก็เป็นพยานบอกเล่า

กล่าวโดยสรุปพยานหลักฐาน หมายถึงสิ่งใดๆที่แสดงข้อเท็จจริงให้ปรากฏแก่ศาลโดยคู่ความสองฝ่าย ทั้งโจทก์และจำเลยต่างจะกล่าวอ้างข้อเท็จจริงต่างๆมาในคำฟ้องและคำให้การ เพื่อสนับสนุนข้อกล่าวหาหรือข้อแก้ต่างของตน อันได้แก่พยานบุคคล พยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญ และพยานวิทยาศาสตร์ ซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าวต้องได้มาตามระเบียบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง เพื่อขจัดปัญหาว่าพยานที่เสนอนั้นเป็นเท็จหรือป็นหลักฐานเพื่อเอาเปรียบทางคดี โดยพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานตามกฎหมายแห่งพยานหลักฐานและตามทฤษฎีหลักเหตุผล และศาลจะต้องรับฟังและใช้ดุลพินิจซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งหมดตามหลักการห้ามพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้นจะเห็นว่าพยานหลักฐานมีความสำคัญมากในการลงโทษผู้กระทำความผิด จึงต้องกระทำกรออย่างรอบคอบและระมัดระวัง เพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ คุ้มครองผู้ตาย และสร้างความเป็นธรรมให้แก่ญาติของผู้ตายด้วย

2.4 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ

2.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบการตาย

ในนานอารยประเทศต่างยอมรับในคุณค่าของชีวิตมนุษย์ (a high value on human life) เมื่อมีการประทุษร้ายต่อชีวิตของบุคคลใดขึ้นจำเป็นต้องมีการตรวจสอบให้ได้ความว่าการตายนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ใครเป็นผู้ประทุษร้าย รัฐจึงต้องตรากฎหมายเพื่อกำหนดกลไกที่จะตรวจสอบประเภทของความตายซึ่งปรากฏว่าเป็นความตายโดยผิดธรรมชาติ และจะต้องอธิบายถึงการเกิดขึ้นของสาเหตุดังกล่าว โดยประโยชน์ที่ได้จากการตรวจสอบการตาย ได้แก่ ประโยชน์ต่อการพิสูจน์ความรับผิดชอบทางอาญา การแสวงหาวิธีการป้องกันภัยอันตรายที่เกิดขึ้นโดยสาเหตุเดียวกันได้ในอนาคต และการกำหนดคสิทธิของประชาชนในการเข้าร่วมตรวจสอบการตายนั้นด้วย⁵⁷

⁵⁷ สนธยา โจมกัน. (2553). *บทบาทของกระบวนการยุติธรรมในการตรวจสอบความจริง : ศึกษากรณีการตรวจสอบการตาย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 14.

ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดให้มีการตรวจสอบการตายต่างๆ ด้วยวิธีการหรือแบบแผนในการจัดการกับศพหลังจากการตายแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการสืบสวนสอบสวน การชันสูตรพลิกศพ ใต้สวนการตาย เพื่อค้นหาสาเหตุและพฤติการณ์การตายที่แท้จริงอย่างเป็นกลาง รวดเร็ว และโปร่งใสตลอดจนกำหนดหน่วยงานผู้รับผิดชอบต่อการตายให้สอดคล้องกับกฎหมายของแต่ละประเทศด้วย แต่อย่างไรก็ตามการกระทำดังกล่าวต้องไม่เป็นการรบกวนสิทธิเสรีภาพของบุคคลจนเกินความจำเป็นและระมัดระวังไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้น

2.4.2 หลักการค้นหาความจริงในคดีอาญา

หลักค้นหาความจริง หมายถึง การค้นหาข้อเท็จจริงหรือหลักฐานของคดี เพื่อให้ได้ข้อยุติตามความเป็นจริง ซึ่งไม่ว่าข้อเท็จจริงหรือหลักฐานนั้นจะเป็นผลดีหรือผลร้ายของผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม พนักงานสอบสวนต้องค้นหาเข้ามาเข้ามาในคดีซึ่งการพิสูจน์ความจริงนั้นให้ได้ อันเป็นการยืนยันว่าพนักงานสอบสวนไม่ใช่คู่ต่อสู้ของผู้ต้องหาตามหลักการดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้ (Adversarial System) แต่เป็นไปตามหลักการค้นหาความจริง (Examination System) ซึ่งการค้นหาความจริงในคดีอาญาต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงอันเป็นพยานหลักฐานที่นำเข้าสู่การดำเนินคดีอาญา ไม่ว่าจะเกิดจากการนำเสนอของกลุ่มความหรือพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาสืบเพิ่มเติม⁵⁸ โดยแบ่งรูปแบบการค้นหาความจริงได้เป็น 2 ประเภทดังนี้

1) การค้นหาความจริงตามแบบ (Formal Truth) หมายถึง การพิจารณาข้อเท็จจริงที่มีกลุ่มความนำเสนอต่อศาลเท่านั้น โดยจะมุ่งการพิจารณาไปที่รูปแบบและพิธีการ อาทิเช่นพยานหลักฐานนั้นยื่นมาโดยชอบหรือไม่ การค้นหาความจริงจะถูกตีกรอบอยู่ภายในพยานหลักฐานที่กลุ่มความประสงค์จะนำเสนอให้พิจารณาเท่านั้น

2) การค้นหาความจริงตามเนื้อหา (Material Truth) หมายถึง การพิจารณาพยานหลักฐานโดยมุ่งที่จะรู้ให้ได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในคดีแท้จริงแล้วเป็นอย่างไร ดังนั้นหากพยานหลักฐานที่มีอยู่ในขณะนั้นไม่อาจทำให้ข้อเท็จจริงกระจ่างชัดได้ ก็ต้องดำเนินการสืบหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถเข้าถึงความจริงแท้ในคดีต่อไป

การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อระบบการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะเป็นขั้นตอนแรกที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงต้องค้นหาความจริงและกลั่นกรองคดีในเบื้องต้น เพื่อมีความเห็นทางคดีสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา เสนอต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา หากพนักงานอัยการมีความเห็นสั่งฟ้องผู้ต้องหาพยานหลักฐานที่จะใช้พิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ก็คือพยานหลักฐานที่ได้มาจากกระบวนการในชั้นสอบสวน หากกระบวนการรวบรวมมีข้อบกพร่อง

⁵⁸ สนธยา ใจกัน. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 57. หน้า 8-12.

ผลที่ตามมาคือในชั้นพิจารณาของศาลก็อาจจะแก้ไขอะไรไม่ได้มาก เพื่อให้ความเป็นธรรมกับผู้ต้องหา การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนจึงต้องทำการค้นหาความจริงของคดีให้ถูกต้องและชอบธรรม เพราะหากกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานมิได้ปฏิบัติหรือละเลยต่อหลักค้นหาความจริงแล้ว สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาอาจถูกระทบกระเทือน และผู้กระทำความผิดที่แท้จริงอาจหลุดรอดจากการถูกลงโทษตามกฎหมายผลสุดท้ายคือความล้มเหลวในการบังคับใช้กฎหมายอาญา ซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อระบบการดำเนินคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรม

หลักค้นหาความจริง จำต้องค้นหาข้อเท็จจริงหรือหลักฐานของคดีเพื่อให้ได้ข้อยุติธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งไม่ว่าข้อเท็จจริงหรือหลักฐานนั้นจะเป็นผลดีหรือผลร้ายต่อผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนต้องค้นหามาเข้ามาในคดีเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาทุกวิถีหลักค้นหาความจริง แบ่งออกเป็น 6 กรณีดังต่อไปนี้

(1) การฟังความทุกฝ่าย เป็นการค้นหาความจริงทุกด้านไม่ว่าฝ่ายผู้เสียหายหรือฝ่ายผู้ต้องหา รวมทั้งพยานบุคคล พยานวัตถุ หรือพยานเอกสาร อันเป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงทั้งเป็นคุณหรือโทษของผู้ต้องหา ซึ่งเป็นการกระทำที่ถูกต้อง ตามหลักนิติรัฐเพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้องชอบธรรม และมีมูลความจริงของคดี ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการสอบสวนคดีอาญา

(2) การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุให้ละเอียด เป็นการค้นหาความจริงที่สำคัญอย่างหนึ่งเพื่อหาร่องรอยและพยานหลักฐานต่างๆ ทางคดีที่อยู่ในที่เกิดเหตุ เพื่อใช้ยืนยันการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้

(3) การตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่มีความมั่นคงและแน่นอน หากที่ฝ่ายใดจะพิสูจน์หักล้างได้โดยง่าย เนื่องจากเป็นพยานหลักฐานที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเองถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่ดีที่สุดและมีน้ำหนักในการรับฟังพยานหลักฐานของศาลเป็นอย่างดี

(4) การนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ มีความสำคัญในการค้นหาความจริง หากเป็นความจริงตามที่รับสารภาพจะมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับพยานหลักฐานอื่นๆ จึงเชื่อว่าผู้ต้องหากระทำด้วยความสมัครใจ

(5) การจัดให้พยานหรือผู้เสียหายทำการชี้ตัวผู้ต้องหาในทันที เป็นการค้นหาความจริงอีกอย่างหนึ่ง กรณีผู้เสียหายหรือประจักษ์พยาน รู้จักผู้ต้องหาแต่ไม่คุ้นเคย หรือไม่รู้จักมาก่อนแต่เห็นอีกครั้งสามารถจำได้ หากจับตัวผู้ต้องหาได้และจัดให้มีการชี้ตัวในทันทีเป็นการยืนยันการกระทำผิดของผู้ต้องหา เมื่อพิจารณากับพยานหลักฐานอื่นแล้วมีเหตุผลสอดคล้องกันทำให้มีน้ำหนักการรับฟังพยานหลักฐานของศาลได้ดี

(6) การใช้วิธีการสืบสวนก่อนการกระทำความผิดเกิดขึ้น เป็นการเตรียมการหาพยานหลักฐานไว้ก่อนเนื่องจากความผิดบางประเภทผู้กระทำความผิดใช้วิธีการที่สลับซับซ้อนหรือเทคโนโลยีทันสมัย มีเครือข่ายเชื่อมโยงเป็นขบวนการ ในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรม ซึ่งยากต่อการแสวงหาหลักฐานเมื่อมีความผิดเกิดขึ้นแล้วจึงใช้วิธีการสืบสวนก่อนการกระทำเกิดขึ้น เพื่อสนับสนุนหรือเชื่อมโยงกับพยานหลักฐานที่ได้ขณะมีความผิดเกิดขึ้น

ในกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญานั้น การค้นหาความจริงได้เริ่มต้นขึ้นนับแต่เมื่อความผิดได้เกิด หรือเชื่อว่าความผิดได้เกิด หรือมีการกล่าวอ้างความผิดได้เกิดขึ้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจึงได้กำหนดกระบวนการขั้นตอน เพื่อให้อำนาจหน้าที่แก่เจ้าพนักงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและศาล ในการร่วมมือกันค้นหาความจริงในการกระทำ ความผิดที่เกิดขึ้นว่ามีอย่างไรและใครเป็นผู้กระทำความผิด โดยศาลจะเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและชี้ขาดแก่กรณีที่มีการกล่าวหาว่า แต่อย่างไรก็ตาม การให้อำนาจหน้าที่แก่เจ้าพนักงานของรัฐในการร่วมมือกันค้นหาความจริงในการกระทำความผิดนั้นมิใช่เพียงการทำให้ความจริงปรากฏเท่านั้น กฎหมายยังต้องการกระบวนการที่ชอบธรรมและเป็นหลักประกันแก่สังคมและประชาชนว่าจะได้รับการปฏิบัติที่ถูกต้อง เหมาะสม อยู่ในกรอบที่กฎหมายให้อำนาจ และมั่นใจได้ว่าจะไม่ถูกรบกวนจากการใช้อำนาจรัฐโดยไม่จำเป็น⁵⁹

กระบวนการในการค้นหาความจริงมี 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นก่อนการฟ้องคดี และชั้นหลังการฟ้องคดี โดยในชั้นก่อนการฟ้องคดี ด้วยเหตุผลในการรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสังคมและประชาชนโดยรวม แม้จะยังไม่มีการฟ้องคดีของศาล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินการอย่างใดๆ เพื่อค้นหาความจริงของเรื่องที่มีการกล่าวหาว่ากระทำความผิด และเพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐาน กฎหมายจึงได้บัญญัติให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด เพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา⁶⁰ นอกจากนี้ยังกำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจตรวจพิสูจน์บุคคลวัตถุ เอกสารใดๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้อีกด้วย⁶¹

⁵⁹ อุษา จันทพลอยบุญเปี่ยม. (2553). *การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับการชั้นสูตรพลิกศพของประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศเยอรมนี*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 30-33.

⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131.

⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1.

กระบวนการค้นหาความจริงในชั้นหลังจากฟ้องคดี เป็นการดำเนินการเพื่อนำไปสู่การวินิจฉัยชี้ขาดว่ามีการกระทำความผิดตามที่กล่าวหา และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งกระบวนการในชั้นนี้เป็นกระบวนการพิจารณาของศาล โดยพิจารณาเอาจากพยานหลักฐานทั้งหลายทั้งปวงที่คู่ความได้อ้างไว้เป็นพยาน โดยระบบการค้นหาความจริงในชั้นนี้ในทางคำরাแบ่งได้เป็น 2 ระบบ คือ ระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา ซึ่งมีข้อเกิดและแนวคิดที่แตกต่างกัน ดังนี้

(1) ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

ระบบไต่สวน เป็นระบบที่มีแนวคิดว่า รัฐมีอำนาจปกครองและหน้าที่ในการดูแลสมาชิกของตน หากปรากฏว่ามีการกระทำความผิดขึ้น จะมีผู้กล่าวหาฟ้องร้องหรือไม่ก็ตาม รัฐต้องชวนขวยค้นหาให้รู้ข้อเท็จจริงและความจริงให้จนได้ และถือว่าการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเป็นความผิดต่อรัฐ รัฐมีหน้าที่โดยตรงที่จะดำเนินการต่อผู้กระทำความผิด แสวงหาพยานหลักฐานและดำเนินการลงโทษ ดังนั้น กระบวนการดำเนินคดีและการแสวงหาพยานหลักฐานในระบบไต่สวนจึงเป็นระบบที่มุ่งเน้นที่จะทราบถึงข้อเท็จจริงในคดี จึงอาจมีการทรมานจำเลยด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้จำเลยให้การรับสารภาพ และโดยความเชื่อว่าการดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดเป็นหน้าที่ของรัฐ ระบบนี้จึงไม่อนุญาตให้เอกชนฟ้องร้องเพื่อดำเนินคดีอาญาได้ หรือเรียกได้ว่า เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั่นเอง

ในกระบวนการไต่สวน ศาลมีบทบาทหน้าที่ทั้งการสอบสวนและพิจารณาพิพากษาคดี และผู้ถูกกล่าวหาจะมีฐานะเป็นเพียงกรรมในคดีที่จะถูกชักฟอกเอาความจริงโดยศาล การดำเนินคดีในลักษณะนี้ไม่มีทั้งโจทก์และจำเลย แต่มีเพียงผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น และด้วยเหตุนี้จึงทำให้การดำเนินคดีอาญาด้วยระบบไต่สวนมีข้อเสีย เนื่องด้วยการให้อำนาจชี้ขาดทั้งกระบวนการยุติธรรมอยู่ในดุลพินิจของคนเพียงคนเดียว โดยไม่มีกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลที่เหมาะสม ดังนั้นจึงอาจเกิดกรณีที่มีการพิจารณาและพิพากษานั้นมิได้เกิดขึ้นจากความบริสุทธิ์ใจ หรือมีอคติต่อผู้ถูกไต่สวนง่าย และการที่ถือว่าผู้ไต่สวนเป็นกรรมในคดี ทำให้ผู้นั้นไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหา

(2) ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

ระบบกล่าวหา เป็นระบบการดำเนินคดีในปัจจุบัน โดยการแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ในการค้นหาความจริงออกจากกันเป็นองค์ที่ทำหน้าที่สอบสวนและองค์กรที่พิจารณาพิพากษา โดยให้องค์กรอัยการทำหน้าที่สอบสวน และศาลทำหน้าที่พิจารณา และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาให้เป็นผู้ร่วมในการค้นหาความจริงและพิพากษาการชี้ขาดข้อเท็จจริงในแต่ละขั้นตอนทั้งสององค์กรมีอิสระจากกัน เพื่อป้องกันการอคติของผู้ชี้ขาดตัดสิน

ในระบบนี้ โจทก์และจำเลยในคดีอาญา มีฐานะเป็นคู่ความที่มีฐานะเท่าเทียมกัน และศาลอยู่ในฐานะของผู้วินิจฉัยชี้ขาดและกำกับดูแลให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยชอบ เพื่อคุ้มครองให้

คู่ความทั้งสองฝ่ายได้รับสิทธิในการดำเนินคดีโดยเท่าเทียมกัน ศาลจึงไม่มีบทบาทในด้านของการร่วมมือกันในการค้นหาความจริง แต่จะวางตัวเป็นกลางและวางเฉยต่อคดี ระบบนี้จึงเป็นระบบที่ต้องการคู่ความในการดำเนินคดีเสมอ ระบบนี้จึงถูกเรียกอีกอย่างว่า ระบบการดำเนินคดีโดยเอกชน นอกจากนี้ยังคุ้มครองให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้รับสิทธิในการดำเนินคดีโดยเท่าเทียมกันจึงทำให้กระบวนการดำเนินคดี การนำเสนอพยานหลักฐาน และวิธีการนำเสนอพยานหลักฐานจึงถูกกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด และจำกัดการใช้ดุลพินิจของศาล ซึ่งในบางครั้งศาลพิพากษายกฟ้องโจทก์เนื่องมาจากการดำเนินคดีของโจทก์ขัดต่อกฎหมายหรือข้อบังคับว่าด้วยการนั้น โดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสาระสำคัญของเรื่องหรือเนื้อหาที่มีการกล่าวหากันแต่อย่างใด

2.4.3 หลักการตรวจสอบถ่วงดุล

การตรวจสอบถ่วงดุลในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Check and Balance ซึ่งมีความหมายในทางวิชาการดังนี้ Check หมายถึง ความสามารถ สิทธิ และความรับผิดชอบขององค์กรที่จะสอดส่องหรือตรวจสอบการดำเนินการหรือการกระทำขององค์กรอื่นและ Balance หมายถึง ความสามารถขององค์กรที่จะใช้อำนาจตามกฎหมาย (Authority) ในการยับยั้ง (Limit) การใช้อำนาจขององค์กรอื่น ซึ่งเป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) อันเป็นหลักการสำคัญในระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย⁶² โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะหลีกเลี่ยงการผูกขาดอำนาจไว้ที่บุคคลคนเดียวหรือองค์กรเดียว โดยไม่มีองค์กรใดมาตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ ซึ่งอาจก่อให้เกิดการใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ โดยการแบ่งแยกอำนาจไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องให้องค์กรผู้ใช้อำนาจทั้งสามมีความเท่าเทียมกัน อำนาจใดอำนาจหนึ่งอยู่เหนืออีกอำนาจได้ แต่ไม่ใช่เหนือกว่าในลักษณะเด็ดขาดสมบูรณ์ กล่าวคือ จะต้องมีการที่เป็นหลักประกันในการดำเนินการตามอำนาจในแต่ละองค์กรคือมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจระหว่างกัน และหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งของการแบ่งแยกอำนาจคือการคานและดุลอำนาจ

การตรวจสอบถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรม คือการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกันขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม โดยมีแนวคิดว่าองค์กรต่างๆในกระบวนการยุติธรรม ไม่มีองค์กรใดสามารถที่จะอำนวยความสะดวกได้อย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ หากแต่ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของทุกองค์กรในกระบวนการ และเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องจัดให้มีระบบการตรวจสอบเพื่อให้กระบวนการในการดำเนินคดีอาญาทุกขั้นตอนเกิดความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ อันจะเป็นการป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบจากบุคคลในองค์กรในการดำเนินคดีอาญาด้วย โดยแบ่งการตรวจสอบและถ่วงดุลตามหลักวิชาการได้ดังต่อไปนี้

⁶² ธีรวัฒน์ เอื้อพอล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 47. หน้า 9-11.

1) การตรวจสอบโดยองค์กรภายใน

หมายถึง กระบวนการตรวจสอบที่ดำเนินการโดยองค์กรนั่นเอง โดยยังไม่ต้องมีองค์กรภายนอกอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยอาศัยการดำเนินการดังนี้

การบังคับบัญชา เป็นการบังคับบัญชาเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรนั้น รูปแบบของการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น โดยให้ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจของตนในการตรวจสอบการกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อเกิดกรณีที่การกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือชอบด้วยกฎหมายแต่ไม่เหมาะสม ผู้บังคับบัญชาสามารถสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาดำเนินการได้ รวมถึงยังมีอำนาจเพิกถอน แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือใช้อำนาจแทนผู้ใต้บังคับบัญชาได้

การกำกับดูแล เป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวมในเรื่องของความชอบด้วยกฎหมาย

2) การตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก

หมายถึง กระบวนการตรวจสอบที่ดำเนินการโดยองค์กรหนึ่งเพื่อตรวจสอบการดำเนินการหรือใช้อำนาจของอีกองค์กรหนึ่ง และในกรณีที่องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบนั้น มีอำนาจในการยับยั้งการใช้อำนาจขององค์กรที่ถูกตรวจสอบด้วย การตรวจสอบดังกล่าวถือเป็นการถ่วงดุลการใช้อำนาจด้วย เช่น ในกรณีของการชันสูตรพลิกศพ กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ เพื่อเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน⁶³

ดังนั้นการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ จึงเป็นหลักการในการจัดแยกองค์กรของรัฐในการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้เกิดการตรวจสอบการดำเนินการหรือการใช้อำนาจขององค์กร และเพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจอย่างมีความเป็นภาวะวิสัย ไม่ใช่ใช้อย่างอำเภอใจ เจ้าพนักงานของรัฐแต่ละคนจึงชอบที่จะได้รับการตรวจสอบโดยองค์กรอิสระอื่นเพื่อให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจที่แท้จริง

กล่าวโดยสรุป ในแต่ละประเทศมีการชันสูตรพลิกศพที่แตกต่างกันตามระบบของการชันสูตรพลิกศพ แต่ทุกประเทศต้องกระทำการชันสูตรพลิกศพ เพื่อแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความรับผิดชอบทางอาญา และกำหนดสิทธิของประชาชนในการเข้าร่วมตรวจสอบการตาย ซึ่งการชันสูตรพลิกศพต้องเป็นไปตามหลักการค้นหาความจริงในทางอาญา โดยการสืบหา

⁶³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม.

พยานหลักฐานเพื่อให้ได้ข้อยุติตามความเป็นจริง และต้องมีการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างองค์กรผู้ทำการชั้นสูตรพลิกศพด้วย เพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่ถูกต้อง แม่นยำ และเชื่อถือได้ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ตายและญาติของผู้ตาย

2.5 ความหมาย แนวคิด และสิทธิเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหาย

2.5.1 ความหมายของผู้เสียหายและผู้มีอำนาจจัดการแทน

ความหมายของผู้เสียหาย

1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุดสงวน สุธีสร ให้ความหมายว่า ผู้เสียหายคือเหยื่อ หมายถึงบุคคลที่ได้รับความเสียหาย ความสูญเสีย ความลำบากเดือดร้อนจากการกระทำต่างๆ ซึ่งอาจเกิดจากคนหรือธรรมชาติก็ได้ เช่น เหยื่อจากอุบัติเหตุ จากอุบัติเหตุธรรมชาติ จากโรคภัยไข้เจ็บ จากภัยสงคราม จากการเมืองการปกครอง เป็นต้น⁶⁴

2) ศาสตราจารย์ดร. ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ให้ความหมายว่าผู้เสียหายคือเหยื่ออาชญากรรม หมายถึง บุคคลหรือนิติบุคคลที่ได้รับความเสียหายในด้านชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สินจากการประกอบอาชญากรรม

จากความหมายข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้เสียหายหมายถึง บุคคลหรือนิติบุคคลที่ได้รับความเสียหาย ความสูญเสีย ความลำบากเดือดร้อนจากการกระทำต่างๆ ซึ่งอาจเกิดจากคนหรือธรรมชาติก็ได้

คำว่า “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁶⁵ หมายความว่า เป็นผู้เสียหายที่แท้จริง กล่าวคือ เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น บุคคลนั้นเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้นโดยตรง อาจจะกระทำความผิดต่อบุคคล ทรัพย์สิน หรือเสรีภาพ และบุคคลนั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยนั่นคือ ไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ไม่สมัครใจเข้าเสี่ยงรับผลร้ายเอง และไม่ได้เป็นสาเหตุแห่งการกระทำความผิดนั้น

ความหมายของผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย เป็นบุคคลอื่นซึ่งเป็นผู้ที่มีได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งโดยตรง แต่กฎหมายกำหนดให้เป็นผู้มีอำนาจจัดการแทน โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) ผู้มีอำนาจจัดการแทนที่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้เสียหายที่แท้จริง⁶⁶

⁶⁴ อรุณา สามัญทอง. (2553). *สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : ศึกษาสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 37.

⁶⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4).

⁶⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4.

ในกรณีที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ สามีมมีสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา

2) ผู้มีอำนาจจัดการแทนที่ไม่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้เสียหายที่แท้จริง⁶⁷

ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล และผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ นอกจากนี้ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งได้กระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

3) ผู้มีอำนาจจัดการแทนโดยได้รับแต่งตั้งจากศาล⁶⁸

ในกรณีคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะกระทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถนั้น ญาติหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง อาจร้องขอต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้ และเมื่อได้ไต่สวนแล้ว ให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่นซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทน ให้ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน โดยการตั้งผู้แทนเฉพาะคดีดังกล่าวห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียม

2.5.2 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายตามหลักสากล

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้ที่ถูกกระทำหรือได้รับความเสียหายในการกระทำผิดทางอาญา ย่อมเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายและความเดือดร้อน เพราะการกระทำผิดดังกล่าวกระทบต่อสิ่งที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองหรือที่เรียกว่า คุณธรรมทางกฎหมาย เช่น ชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน หรือสิทธิต่างๆ เป็นต้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องรับรองและคุ้มครองบุคคลผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดทางอาญาดังกล่าว ดังนั้นรัฐจึงมีหน้าที่ออกกฎหมายเพื่อใช้ในการคุ้มครองบุคคลผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำที่ผิดกฎหมาย และลงโทษผู้กระทำความผิด⁶⁹

บุคคลทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรอง โดยรัฐธรรมนูญของนานาประเทศ ได้แก่ สิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินที่เท่าเทียมกัน โดยขณะเดียวกันบุคคลก็มีหน้าที่ที่จะต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นในการที่จะไม่ใช้สิทธิของตนที่มีอยู่กระทบหรือล่วงเกินต่อสิทธิของผู้อื่น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องออกกฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ไม่ให้มีการกระทำ

⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5.

⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6.

⁶⁹ ปณิธาน มาลากุล ณ อยุธยา. (2552). *การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 28-35.

ที่เกิดความเดือดร้อนหรืออันตรายต่อสังคมและสมาชิกที่อาศัยอยู่ในสังคม เพื่อให้สมาชิกในสังคมสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข และเมื่อบุคคลใดฝ่าฝืนต้องได้รับการลงโทษ กฎหมายจึงเข้ามามีบทบาทและความสำคัญในการทำหน้าที่รักษาความเป็นระเบียบของสังคม

2.5.3 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหาย

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายมักเป็นเรื่องที่ถูกละเลยเสมอ เพราะสังคมทั่วไปต่างมุ่งให้ความสำคัญกับผู้กระทำความผิดหรือจำเลย ทั้งๆที่ผู้เสียหายก็เป็นกุญแจสำคัญอย่างหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม โดยมีเพียงการศึกษาวิธีการแก้ไขผู้กระทำความผิด การคุ้มครองสิทธิต่างๆของจำเลย แต่ไม่มีการพยายามศึกษาว่าผู้เสียหายมีสิทธิเพียงใดที่จะคุ้มครองป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากการตกเป็นเหยื่อของผู้กระทำความผิดหรือเหยื่อของกระบวนการยุติธรรม

ในปัจจุบันมีปรัชญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจไม่ถูกต้อง (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) แถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิทางสังคมของเหยื่ออาชญากรรม (Statement of Victims in social right) และแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมว่าด้วยมาตรฐานการให้บริการ ในปี ค.ศ.1998 (Statement of Victims right to Standards of Service) ที่กำหนดหลักการของการคุ้มครองผู้เสียหายไว้ดังต่อไปนี้⁷⁰

1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment) กล่าวคือ ควรได้รับการปฏิบัติด้วยความเมตตา เคารพถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และได้รับการเยียวยาความเสียหายที่รวดเร็ว เป็นธรรม เสียค่าใช้จ่ายน้อย และเข้าถึงได้ง่าย โดยมีกระบวนการยุติธรรมที่อำนวยความสะดวกต่อความต้องการของผู้เสียหาย เช่น การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงบทบาทและสิทธิของตน ยอมรับและรับฟังเกี่ยวกับทัศนคติและความกังวลใจของผู้เสียหายโดยปราศจากอคติ เป็นต้น

2) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution) เป็นหนทางที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด ซึ่งเป็นหนทางที่สร้างสรรค์ในการควบคุมผู้กระทำความผิดให้รับผิดชอบต่อการกระทำของตน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายได้รับการฟื้นฟู

3) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) ในการชดเชยความเสียหายโดยทั่วไปแล้วจะได้รับการชดเชยเป็นตัวเงิน ซึ่งหากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับการชดเชยจากผู้กระทำความผิดหรือโดยวิธีทางอื่นเต็มจำนวน รัฐต้องพยายามจัดให้มีการจ่ายค่าชดเชย

⁷⁰ กิติพงษ์ สุวรรณ. (2552). *มาตรการในการคุ้มครองผู้เสียหายในระหว่างการดำเนินคดีอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 9-13.

ดังกล่าวแก่ผู้เสียหาย เช่น ในกรณีที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจเป็นผลมาจากการกระทำความผิดทางอาญาร้ายแรง หรือครอบครัวของผู้เสียหายต้องพึ่งพาผู้เสียหายที่ได้เสียชีวิตไป หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ เป็นต้น

4) การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อหรือผู้เสียหาย (Assistance) คือการช่วยเหลือทางด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้เสียหาย การให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การได้รับการชดเชยความเสียหาย และการช่วยเหลือปัญหาอื่นที่เกี่ยวกับการตกเป็นผู้เสียหาย ในคดีอาญา

5) การยอมรับและตระหนัก โดยผู้เสียหายมีสิทธิที่จะตระหนักและรับรู้ถึงผลประโยชน์อันชอบธรรม ซึ่งจะต้องได้รับการนำมาพิจารณาในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การสอบปากคำผู้เสียหายและพยานอื่นๆ ในทุกขั้นตอนการสอบสวน การสืบพยานของศาลควรได้รับการนำเสนอด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีของปัจเจกชน

6) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยผู้เสียหายทุกคนมีสิทธิรับรู้ข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับคดีของพวกเขา โดยผู้เสียหายควรมีสิทธิตรวจสอบแฟ้มคดีด้วยการเข้าถึงบุคคลผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้ ซึ่งควรเป็นเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพราะสามารถอธิบายได้เข้าใจและชัดเจน

7) สิทธิที่จะให้ข้อมูล กล่าวคือ ผู้เสียหายควรจะสามารถให้ข้อมูลด้วยคำพูดของตนเอง ต่อตำรวจและอัยการที่รับผิดชอบในการพิจารณาคดีโดยตรง โดยข้อมูลดังกล่าวรวมไปถึงเรื่องของความเสียหายทางการเงิน ร่างกาย หรือจิตใจซึ่งเกิดจากอาชญากรรม และความกลัวด้านความปลอดภัยส่วนบุคคลจากผู้กระทำความผิด

8) ควรมีคำแนะนำทางกฎหมายให้แก่ผู้เสียหาย ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดในอำนาจพิจารณาคดีซึ่งเหยื่อหรือญาติที่กำลังหมดความหวังจะมีบทบาทนำในการฟ้องร้อง ควรมีคำแนะนำและตัวแทนระหว่างการพิจารณาคดีอาญา

9) การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้เสียหายและพยาน เช่น ชื่อ ที่อยู่ เป็นต้น

10) ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำความผิดเมื่อคดีขึ้นสู่ศาลทันที แม้ผู้เสียหายมิได้ร้องขอ

กล่าวโดยสรุป ผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลหรือนิติบุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรง และต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยที่ไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนตามที่กฎหมายกำหนด โดยตามหลักสากล บุคคลทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญ ได้แก่ สิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินที่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ยังมีหลักการคุ้มครองผู้เสียหาย เช่น การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม การ

ได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด หรือการให้คำแนะนำทางกฎหมายแก่ผู้เสียหาย ซึ่งรัฐมีหน้าที่ออกกฎหมายเพื่อใช้ในการคุ้มครองบุคคลผู้ที่ได้รับผลร้ายหรือผู้เสียหายจากการกระทำที่ผิด และมีมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างเหมาะสม โดยผู้ตายหรือญาติของผู้ตายถือเป็นผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้นย่อมต้องได้รับสิทธิการคุ้มครองตามที่กล่าวมาข้างต้นด้วย

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ตายและญาติของผู้ตาย

เมื่อมีการตายเกิดขึ้นส่งผลให้บุคคลนั้นไม่มีสภาพบุคคลตามกฎหมายและกลายเป็นศพ แต่การกระทำประการใดๆ ต่อศพรวมถึงการชันสูตรพลิกศพ ย่อมต้องคำนึงถึงเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้ตายด้วย และนอกจากตัวผู้ตายจะได้รับการกระทบต่อสิทธิในชีวิตร่างกายแล้ว ญาติของผู้ตายย่อมเป็นผู้ได้รับกระทบสิทธิในฐานะที่เป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันกับผู้ตายด้วย ส่งผลให้ต้องมีการคุ้มครองสิทธิของญาติผู้ตายในการชันสูตรพลิกศพซึ่งถือเป็นการกระทำต่อศพด้วยเช่นกัน อันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้⁷¹

2.6.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ตาย

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนพึงมีโดยเสมอภาคกันเพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี และเป็นสิทธิที่พึงมีเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ คุณภาพชีวิต เพื่อชำระไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ จึงเห็นว่าสิทธิมนุษยชนประกอบด้วยสิทธิต่างๆ ที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย และเมื่อถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่พึงมีและจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า หากมีการล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าว ย่อมต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย โดยในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นอาจถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการละเมิดสิทธิในชีวิตร่างกายของผู้ตายในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิต ในเสรีภาพ และในความมั่นคงแห่งร่างกาย โดยสิทธินี้ต้องได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย บุคคลจะต้องไม่ถูกทำให้เสียชีวิตโดยอำเภอใจ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการตายนี้อาจเกิดจากการละเมิดต่อสิทธิในชีวิตร่างกายของผู้ตายได้ ถ้าเป็นการตายโดยผิดธรรมชาติจึงควรได้รับการชันสูตรพลิกศพเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ตาย และในขณะเดียวกันยังเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนคนอื่นในการที่จะไม่ถูกทำร้ายอันเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่

⁷¹ สุทธิพร เบ็ญจวรรณ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 45. หน้า 21-27.

นอกจากนี้บุคคลที่ตายไปแล้วก็ยังคงมีเกียรติและศักดิ์ศรีที่ควรได้รับความเคารพด้วย เนื่องจากยังคงเป็นที่ระลึกถึงอยู่ในความทรงจำของบุคคลที่มีชีวิตอยู่มากกว่าการกลายสภาพเป็นเพียงศพหรือวัตถุเท่านั้น โดยอาจกล่าวได้ว่าศพนั้นมีสิทธิที่จะไม่ถูกรบกวน หรือได้รับการฝัง หรือประกอบพิธีกรรมตามศาสนาซึ่งการชันสูตรพลิกศพต้องกระทำอย่างระมัดระวัง แต่หากเป็นไปได้ ในพฤติการณ์ที่เหมาะสมควรจัดให้มีการชันสูตรพลิกศพทางการแพทย์ก่อนที่จะทำการฝังหรือเผาศพเพื่อยืนยันการตาย ระบุตัวตนของผู้ตาย และการเผาศพหรือฝังศพต้องกระทำด้วยความเคารพ ให้เกียรติ ระมัดระวัง และไม่เป็นการรบกวนต่อศพมากเกินไป⁷²

2.6.2 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองญาติของผู้ตาย

นักกฎหมายอเมริกันได้วางแนวคิดเรื่องศพเป็นเสมือนทรัพย์สินของญาติผู้ตาย (Quasi-property) โดยกำหนดให้ญาติหรือสมาชิกของครอบครัวผู้ตายเป็นเจ้าของผู้ครอบครองศพ เพื่อวัตถุประสงค์ในการกำจัดหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่อไป อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของญาติผู้ตายในการที่จะรักษาไว้ซึ่งความทรงจำเกี่ยวกับผู้ตาย โดยญาติของผู้ตายในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายที่จะไม่ถูกลบล้างในเกียรติยศและชื่อเสียงของผู้ตายซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวเกี่ยวกับตน⁷³ และยังให้สิทธิของญาติผู้ตายในการรับรู้ความจริงเกี่ยวกับความตาย รวมถึงการถือไว้ซึ่งความทรงจำเกี่ยวกับผู้ตาย⁷⁴

นอกจากนี้ยังมีการคุ้มครองสิทธิของญาติหรือครอบครัวผู้ตายในการรับรู้ความจริงเกี่ยวกับการตายของบุคคลในครอบครัวของตนไว้ โดยรัฐภาคีต้องจัดทำบันทึกหลักฐานรายการต่างๆเพื่อใช้ในการระบุตัวตนของผู้ตายแต่ละคนของฝ่ายปฏิบัติโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น ประเทศที่ผู้ตายสังกัด ชื่อผู้ตาย วันที่และสถานที่ที่ตาย รายละเอียดเกี่ยวกับสาเหตุการตาย เป็นต้น โดยข้อความดังกล่าวจะต้องส่งให้สำนักงานข้อมูลข่าวสาร และสำนักงานต้องแจ้งให้ญาติสนิทที่เกี่ยวข้องทราบโดยเร็ว อีกทั้งหากมีสิ่งของส่วนตัวอันมีค่า และเอกสารที่มีความสำคัญสำหรับญาติสนิทของผู้ตายก็ต้องจัดส่งไปด้วย

กล่าวโดยสรุป เมื่อมีการตายเกิดขึ้น การกระทำใดๆ ต่อศพรวมถึงการชันสูตรพลิกศพย่อมต้องคำนึงถึงเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้ตายตามหลักสิทธิมนุษยชน กล่าวคือ ต้องกระทำอย่างระมัดระวัง ควรจัดให้มีการชันสูตรพลิกศพทางการแพทย์ก่อนที่จะทำการฝังหรือเผาศพเพื่อยืนยันการตาย และการเผาศพหรือฝังศพต้องกระทำด้วยความเคารพ ให้เกียรติ และไม่เป็นการรบกวนต่อศพมากเกินไป นอกจากนี้ญาติของผู้ตายย่อมเป็นผู้ได้รับกระทบสิทธิในฐานะที่เป็นบุคคลใน

⁷² อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949.

⁷³ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 ข้อที่ 12.

⁷⁴ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 ข้อที่ 19.

ครอบครัวเดียวกันกับผู้ตาย ดังนั้นจึงควรมีการคุ้มครองสิทธิของญาติผู้ตายในการที่จะรักษาไว้ซึ่งความทรงจำเกี่ยวกับผู้ตาย และสิทธิของญาติผู้ตายในการรับรู้ความจริงเกี่ยวกับความตายด้วย เพื่อสร้างความพึงพอใจ และความชอบธรรมแก่ญาติของผู้ตาย